

ҲАЙВОНОТ БОҒИ

Ҳайвонот боғида жайронни кўрдим,
Тутқунликда дили вайронни кўрдим.

Кўрдим, қуруқ шохда сайрар тўтилар,
Йиғламсираб товуш қайрар тўтилар.

Товусларни пати товланиб ётар,
Чиқмаган қуёшга товланиб ётар.

Қанотдан айрилиб, қилар пардозлар,
Осмонига энди учолмас ғозлар.

Қояни харсангга алишган лочин,
Зоти айниган ё чалишган лочин.

Бургутларнинг боши эгилган ерга —
Булбулларнинг ёши тўкилган ерга.

Какликнинг тўши қон, тумшуқлари қон,
Арслонларнинг маъюс кўзлари — дoston...

Бу дунё аслида ҳайвонот боғи,
Муштоқ — зорлик экан бошдан оёғи.

Бир-бир барин санаб нетарман, бас-да,
Неки ғузал бўлса — бари қафасда!..

УЗБЕК

Сен пахта терардинг етти букилиб,
Пайкалингда эдинг эй, онажоним.
Ўзбекмисиз, дея ғалати кулиб,
Мендан сураб қолди бир танноз хоним.

Таннозлар билан не ишим бор.
Е раб,
Аммо тушундим бу ишорасига.
Қаршимда турарди — у эрмакталаб,
Малика боққандек фуқаросига. . .

Мана, газеталар чиқди қўйиндан,
Ҳаммаси ўзича қилади талқин.
Тиллолар топилган эмиш уйингдан,
Олтинга кўмилиб қолибсан, халқим!

Сен нега Қримга бормайсан ёзда,
Ёки сен отангинг угай уғлисан?
Сўкса индамайсан, қўйми-тўқлисан,
Урса йиғламайсан, демак — уғрисан!

Саҳардан шомгача мўлтираб, кўзинг
Кўрмай қолгунича чопдинг далангни.
Ўғирлик қилмасанг, айт ахир ўзинг,
Қандай боқаяпсан шунча болангни? . .

Хоним нигоҳидан уққанларим бу,
Кунглимдан кечганин билиб турарди.
Ясама юзида ясама қайғу
Ўзбекмисан, дея кулиб турарди...

Бир боппай дедиму тилимни тийдим.
Майли, одам қуриб шунга сўз дейми.
Ўзбекни ер танир,
Осмон танийди,
Таннозлар қаёқдан билсин ўзбекни!

ҚАРҒА

Баланд шохга қарға осилиб қолди,
Бир оёғи кириб айри новдага.
Кун буйи силтаниб тойди ҳолидан,
Қийин, қийин бўлди ушоқ гавдага...

Бизлар томошабин,
Қарға азобда,
Тўлғанар тўкилиб кўзларидан чўғ.
Ундай қил, бундай қил деб ўргатамиз,
Дарахтга чиққани бир ёш бола йўқ.

Менинг ёнимда бир таниқли олим,
Шериғи раҳбарми, фақат урар дўқ.
Мен шоир. Ўзимча шеър ёзсам дейман...
Дарахтга чиққани бир ёш бола йўқ.

Бир бобой, ғайрати қўзиб кетдимми,
Ё ўзи ёшлиқдан бўлганмикан шўх,
Чинорни силкиди, тепди. Фойдасиз...
Дарахтга чиққани бир ёш бола йўқ.

Қарға эса баланд бутоқда энди
Тақдирга тан бериб ётарди беун.
Тевада айланиб фарёд соларди —
Бир дунё қузгун.

Қуш қолди оёғи осмондан булиб,
Биз ҳам битта-битта тарқалиб кетдик.
Оламини унутдик эринибгина,
Парқу болишларда уйқу элитди...

Тонгда чоғиб чиқдим.
Дарахт жойида.
Шоҳ бор.
Шоҳда қарға йуқ эди аммо.
Бошга кулфат тушган кунда шеригин
Ташлаб кетмас экан қузғунлар ҳатто!

* * *

✓ Меҳрим қаттиқ бўлди,
Қаҳрим қаттиқ бўлди,
Насиҳатни эса олмадим.
Ҳарифим суюнди, дўстим куюнди,
Мен ўз билганимдан қолмадим.

Осойиш ботмади бирор бир куним,
Талашиб-тортишиб толмадим.
«Оғирроқ бўл иним, сипороқ бўл иним...»
Мен ўз билганимдан қолмадим.

Тенгимни билмасдан бир қизни суйдим,
Суйдим сира кулмай омадим.
«Шоҳона яшардик сўзимга кирса...»
Мен ўз билганимдан қолмадим.

Қувроқ бўл дейишди, ёлғон ҳам керак
Жиндек хушомад ҳам...
қулоқ солмадим.

Оқни оппоқ кўрдим, қорани қора,
Мен ўз билганимдан қолмадим.

Кўнглим сезар, энди бу ёғи аён,
Дўстларим... дўстларим, бахтли боламан.
Ё Тошкентда энг зўр шоир бўламан,
Ё уйимга кетиб, ариқ бўйида
Ялпизга суяниб ўлиб қоламан!

* * *

Бир йил бўлди,
Сендан келган хат —
Қалин китоб ичида диққат.
Мен эса банд,
Мен овораман,
Марҳаматга қачон бораман?..

Бугун дўстим туғилган куни,
Табриклайман гул билан уни.
Торт кесаман,
Тарвуз ёраман...
Марҳаматга қачон бораман?

Диёримнинг байрамлари шўх,
Байрамларда эса билет йўқ.
Бир кассирга минг ёлвораман,
Марҳаматга қачон бораман?..

Чимилдиққа кирмоқда бир қиз,
Эсиз, увол кетди севгимиз.
Ноиложман,
Йўқ, бечораман,
Марҳаматга қачон бораман...

Менга минг жуфт нигоҳ қадалар,
Бошланади мушоҳадалар.

Ўзи ёмон,
Юзи қораман,
Марҳаматга қачон бораман..

Мен эса банд,
Мен овораман.
Торт кесаман,
Тарвуз ёраман.
Бир кассирга минг ёлвораман,
Марҳаматга қачон бораман!..

УРУШ БЎЛМАСИН

Дунё-дунё бўлиб яралди қачон,
Ҳаёт оҳанглари таралди қачон,
Зулмат ёруғликни кўролди қачон?..
Олам нурга тулсин, уруш бўлмасин.

Баҳор келганини билмасам майли,
Ўирларда лолалар термасам майли,
Юлдуздек чарақлаб юрмасам майли,
Инсон иқболига хуруж бўлмасин.

Балки умрим узун, балки қисқадир,
Майли билмай ҳузур, ҳаловат надир,
Майли бу оламда топмасам қадр,
Ҳаёт чаманида сўлиш бўлмасин...

Наҳот ганим билса одам-одамни,
Куйдириб кул қилса ёруғ оламни,
Мен кимга ишондим ёлғиз боламни?..
Нима бўлса бўлсин, уруш бўлмасин!

САМАРҚАНД

Самарқандга борсам мен агар
Улуғбекни кўриб қайтаман.
У қон йиғлаб турар ҳар сафар:
Мен дардимни кимга айтаман?..

Бағримда бўй етган бўз болам,
Мерган болам, лочинкўз болам,
Бўғзимга тиг урган ўз болам...
Мен дардимни кимга айтаман.

Сезмай қолдим. Ушанда чоғим,
Юлдузларда экан нигоҳим.
Билмадим не эди гуноҳим...
Мен дардимни кимга айтаман.

Қанча ғамга ботмаган эдим,
Қанча оғу ютмаган эдим.
Ўз боламдан кутмаган эдим...
Мен дардимни кимга айтаман.

Таним музлаб гоҳ тош қотаман,
Мен шоҳ эмас ахир, отаман.
Гўримда ҳам ўйлаб ётаман,
Мен дардимни кимга айтаман?..

Самарқандга борсам мен агар
Улуғбекни кўрмай келмайман.
У менга қон йиғлар ҳар сафар,
Мен кимга атишни билмайман!

ТУРГУНЛИК

Хатто кеч кузда ҳам тугади кўсак,
Серҳосил Ўзбекистон далалари.
Далага чиқишар кўтариб этак,
Биринчи синф болалари...

Зўр келса гўдак ҳам бирлашур,
Катталар билан тенг беллашур,
Бўйи ғўзадан паст, чиллашир
Биринчи синф болалари.

Совуқ дейсизми?
Ҳа, қаҳратон!
Қўлчалар қўйинда қотган нон,
Аммо нима қилсин, пахта шон,
Биринчи синф болалари.

Бари жимжималар — қоғозда,
«Зангори кема»лар — қоғозда,
Пахта теришади аёзда,
Биринчи синф болалари.

Пахта терар йиғлаб бахти кулганлар,
Омади кулганлар, аҳди кулганлар,
Подшо боболарин Қаҳрамон қилганлар —
Биринчи синф болалари..

Фақат бир илтимос, муаллимлари
Гоҳо бурнин артиб турса бўлгани.
Иштонин кўтариб қўйишса бас, шу
Пахта планини тўлган!

ЛАГАНБАРДОРЛАР

Каззоб Сталиндан зорланманг ҳадеб,
У ҳам фарзандидир битта инсоннинг.
Билмоқчи бўлсангиз, қабри қайда деб,
Лаганбардорлардан сўранг, Чулпонни...

Отабек Кумушин кўзларин ёпиб,
Ўзи ҳам ортидан қилгач сафарлар,
Қодирий бобонинг қўлларин ўпиб,
Чоҳга итарган ҳам — лаганбардорлар.

Улар иблис билан тили бир ўртоқ,
Улар Азроилга содиқ чопарлар.
Аввал Усмонларни сотиб, кейинроқ
Фарёд кўтарган ҳам — лаганбардорлар.

Ёв надир? Зўр келса ўлдиради ёв,
Булар қон сўргувчи искаптопарлар.
Қаҳҳорни қандкасал,
Ойбекни соқов
Қилиб қўйганлар ҳам — лаганбардорлар.

Улар устозига қулдайин кимса,
Меҳрибон ҳомийси шогирдларининг
Ўзи ўлдириб, сўнг мазоригача
Кўтариб боришар тобутларини...

Каззоб Сталиндан зорланманг ҳадеб,
У ҳам боласи-да битта инсоннинг.
Билмоқчи бўлсангиз, қабри қайда деб,
Лаганбардорлардан сўранг, Чулпонни!

ҚУШЛАР ҲАМ ЙИҒЛАР

Терлар оқди сув бўлиб биздан
Ва гурсиллаб йиқилди терак...
Ака, бизнинг қилмишимиздан
Тунда қушлар йиғласа керак.

Она чумчуқ айланиб кетмас,
Кўнглига қил сизмаса керак.
Эски индан ташиб бориб хас,
Янги инда йиғласа керак.

Баланд бўлар уйимиз тоғдек,
Айвонда устун ул терак.
Биз яшармиз кўнглимиз чоғдек,
Шунда қушлар йиғласа керак...

ИЛТИЖО

Кунлар ойга, ойлар йилга айланар,
Айланади чархи бешафқат.
Гули хас, гунчаси гулга айланар
Жон ота, сен
Қарима фақат!..

Ким қонибди неъматига бу ҳаёт?
Утган кунни қандай этиб бўлар рад.
Аммо бўлса бу дунёнинг гаштига
Қон ота, сен
Қарима фақат...

Ёшинг фалон дерлар — кимда ғаним йўқ.
Ғанимсиз ҳам хато ёзув, хато хат.
Ҳайқир, ота: бунчага кирганим йўқ,
Тон ота, сен
Қарима фақат...

Ким қонмаса неъматига бу ҳаёт
Утган кунни этса бўлар рад.
Юрганча юр, турганча тургин
Осмон, ота сен
Қарима фақат!

НАЗМИ

Шоирлар кўп ёруғ дунёда,
Ҳеч ким тушунмайди Назмига.
Мухаррирга қуллуқ зиёда,
Дўқ қилишиб кетар — Назмига.

Меҳри дарё аёлдир жуда
Назми, барин кўнглини овлар.
Энг гуллаган баҳор фаслида
Бир гул бериб қўймас, меровлар...

Шоир зоти ғалат муаммо,
Қийин, шоирларнинг хасмига.
Хотинлик бу бурчдай гап аммо,
Улардан ҳам қийин — Назмига.

Бари узин даҳо деб ўйлар,
Шеърим юксакбаҳо деб ўйлар.
Минг айланиб, айтиб арзини,
Қон қилишар тағин Назмини...

Биз куламиз, кулмайди Назми,
Биз тинамиз, тинмайди Назми.
Ёлгон гапни билмайди Назми,
Демак — юзга кирмайди Назми...

Озгингина бир аёлдир у,
Бир мўмину бир ҳалолдир у.
«Инсоф қани, шоирим» деган
Ҳаммамизга бир саволдир у!

ТИЛЛАҚУНҒИЗ

Тўхта тилла қўнғиз.
У ёққа борма.
Ариқдан ўтдингми — у ёғи ғўза.
Тонг олди бошлаган ишингдан қолма,
Ялпизнинг лабидан сўрабер бўса.

Тўхта тиллақўнғиз,
У ёққа борма,
Этик пошнасида эзилар жонинг.
Инсон банд, у сизнинг саломга зорми?
Ўртоқ қумурсқалар, менга ишонинг...

Кетди. У гапимга қулоқ солмади,
Рўзгор ташвишими ё бошқа уйда.
Жониворларда ҳам тоқат қолмади,
Бир кунгина тинчиб ўтирмас уйда.

Тиллақўнғиз балки... менинг бобомдир,
Келгандир қошимга қанча йўл босиб.
Ўтмишни унутмоқ кимга муносиб?..
Қасос қилич қайрар саҳардир-шомдир.

Тўхта туғишганим, у ёққа борма!

ОНА

Уч кун туролмайсиз менинг уйимда.
Гуё кукдан тушган каби фаришта,
Бор-йўқ жиҳозимни қилиб саришта,
Кетасиз-да яна келган кийимда...

Яна қучоғимга отилар шеърим,
Мен уни мақтарман, у мақтар мени,
Мен йўқлай олмайман, сен ахтар мени,
Туғишганлариму туғилган ерим!..

Китобларим чиқар жилдлари юпқа,
Кўйлак олсам дейман сизга гоҳида,
Қолдираман қишга, кузга гоҳида,
Кейин қизларга гул қиламан туҳфа.

Ойнаи жаҳондан салом бераман,
Тилла тишларимни кўрсатиб кулиб,
Шунда хўрсинарсиз менга тикилиб,
Балки, йиғларсиз, менга қайдан кўраман?..

Мен сўз қидираман, сиз менга қаллиқ,
Набиралар кирар тушларингизга,
Ўстирасиз тишлаб тишларингизда,
Дунёда бор сулув қиз — менга қаллиқ.

Онажоя, кетаман сиз энди келманг,
Менсиз ҳам шоирдан безор бу шаҳар,
Секин ёнингизга чукиб бир саҳар!
Дардингиз сурмасам, боламсан, деманг!..

Уч кун туролмайсиз менинг уйимда,
Кўкдан тушиб келган каби фаришта,
Бор-йўқ жиҳозимни қилиб саришта,
Кетасиз-да яна келган кийимда.

ГУРУР ✓

Ҳозир менга кулиб қарайсан,
Бегамгина бош ирғайсан жим.
Ва йўлингга кетаверасан,
Худди сенга йўқдек керагим.

Малол ўйнар, йўқ савол ўйнар,
Дугонангни кўзларида: ким?
Бир силкиниб қўяди кафтинг,
Худди сенга йўқдек керагим.

Қарамайман ортингдан мен ҳам,
Тезроқ бундан кетмоқ тилагим.
Ва шўнғийман троллейбусга
Худди менга йўқдек керагинг...

Сени гоҳо йиглагинг келар,
Мени эса гоҳида ичгим.
Шундай, шундай катта шаҳарда
Бизга ёрдам беролмас ҳеч ким,

* * *

Не қиларди, ойдеккина синглим бўлса,
Шарқираган сойдеккина синглим бўлса,
Тўққиз ўғил туғса, куриб кунглим тўлса,
Жияним-ов...

Не қиларди, Алпомишдек акам бўлса,
Яхши-ёмон кунларимда ҳамдам бўлса,
Жонимга-жон, юрагимга малҳам бўлса,
Жигарим-ов...

Не қиларди, онам бўлса, отам бўлса,
Суяб турса, уйимда туй-мотам бўлса,
Дардим айтсам, тушинган бир одам бўлса,
Дардларим-ов!..

* * *

Юзидан нур ёғиб тергаб юрса бир
Оппоқ соқол — шу жаннатни кўрганинг!
Қиёмат бу — хаста отанг қошида
Қўлингдан ҳеч нарса келмай турганинг!

* * *

Мана шу мен туғилган гүша,
Уйга етдим — ариқ ҳатладим.
Шу ерлик бир қизга ёқай деб,
Узун-узун шеърлар ёдладим...
Ёдладиму айтолмай унга
Бағри дилим тўлди доғ билан.
Осмонларга термулиб ётдим
Томда, синғлим қизғалдоқ билан.
Осмон деганлари кенг экан,
Бўйи бўйим билан тенг экан.
Бу дунёда дардингиз бўлса,
Юлдузга бахтлиман денг экан...

Ҳамма юлдуз менга мултирар,
Ўлсам мени савол ўлдирар.
Айвондаги қалдирғочлардек
Улар тизилишиб ўлтирар.

Қаранг, қандай бахтли боламан!
Ўйларимда гуллар ухлайди.
Кўзларимда жаранглар кулгу,
Юрагимда... йўлбарс... йиғлайди.

СОҒИНЧ САТРАРИ

Синглим менинг,
Рангпаргина синглим менинг,
Сени кутар тор уйингда тўққиз бола,
Кенг уйингда поёни йўқ дашту дала,
Сен кўникдинг,
Кўникмас ҳеч кўнглим менинг...

О, ёнимда бир нозанин шод кулади.
Унга ҳамма ёзганларим ёд, кулади.
Парвонадек жонимдан минг ўргилади,
Сени ўйлаб бағрим тилим-тилим менинг.

Шодон шаҳар саҳаргача ялла айтар,
Олисларда қирда тўзон — пода қайтар.
Елинлари сутга тўлган бизнинг жайдар
Сигиримиз чиқмас кесиб йўлим менинг.

Бу ерларда билишмайди бия нима,
Адир нима, анғиз нима, қия нима.
Акам шоир бўлиб мендан кечди дема,
Қўшиқ айтсам бир елкангда қўлим менинг.

Қуёш чиқар, қуёш ботар, соғинаман,
Кўкрагимда бир тош ётар, соғинаман.
Токай чидай бу жудолик доғина ман,
Қани ўша қозиқдаги тўним менинг!..

Синглим менинг,
Хушрўйгина синглим менинг,
Сени кутар тор уйингда тўққиз бола,
Кенг уйингда поёни йўқ дашту дала,
Сен кўникдинг,
Кўникмади кўнглим менинг.

* * *

Чулон эдинг. Сен хануз чўпон,
Уша-ўша сен эски чопон,
Умринг ўтар кезиб биёбон,
Ҳамма бало зиёлилардан...

Пахтаг бўлса чиндан ҳам юмшоқ,
Сенинг кўнглинг ундам ҳам юмшоқ.
Деҳқон, сенда йўқдир ҳеч гуноҳ.
Ҳамма бало зиёлилардан.

Узун эди елкангда кокил,
Ҳусн эди елкангда кокил,
Ўзбекойим, қайчимас қотил —
Ҳамма бало зиёлилардан.

Атомни кашф этган ҳам ўша
Юлдузга тош отган ҳам ўша,
Қодирийни сотган ҳам ўша...
Ҳамма бало зиёлилардан.

Тарих зада риёликлардан,
Айрилигу жудоликлардан.
Ҳамма бало зиёлилардан,
Ҳамма бало зиёлилардан.

Олим бўлма, одам бўл, эй зот,
Шоир бўлсанг, бир дилни уйғот,
Шунда мангу, шунда умрбод
Яшнар дунё зиёлилардан!

* * *

Тузалмайди дардим менинг,
Улсам керак.
Тупроқ билан ога-ини
Булсам керак.

Улим нима? Бу ҳам битта
Сайр, Она.
Углинг қаро ерга кетди,
Хайр, Она...

Тузалмас бу дардим менинг,
Умидим йўқ.
Хира шамдек кўзларимда,
Сунмоқда чўғ.

Чўғ нимадир? Чўғ ҳам тутаб,
Кул бўлади.
Инсон бир кун ўз майлига
Қул бўлади...

Юрагимни тамом қилдим,
Йиғлайвериб.
Ҳузуримда ажал турар,
Қошин кериб.

Мен ҳаётда ўлимга тик
Боқиб ўсдим...
Қани менга аталган жой,
Кетдик дўстим!

* * *

Манга таниш юзинг, таниш кўзинг, кимсан,
Бағри жонимни ўртайди сўзинг, кимсан.
Қайдин бунча меҳрибонлиғ, қараб турсам,
Турқинг одамга ўхшайди, узинг кимсан?...

ҚОРА ҚУМҒОН

Уктам акага

Момом сенга олов ёққан,
Қора қумғон, қора қумғон.
Бобомни ҳам ўзинг боққан,
Қора қумғон, қора қумғон.

Онам қошида тиз чўккан,
Қора қумғон, қора қумғон.
Отамнинг қўллари теккан,
Қора қумғон, қора қумғон.

Куним сенсиз ўтар, аммо,
Қўлим кўкка етар, аммо,
Қора қумғон, чойингдан бер,
Қора қумғон, қора қумғон. . .

Улар паймонаси тўлгач,
Удумлари унут бўлгач,
Уйимда мунгайиб қолган,
Қора қумғон, қора қумғон.

Келар даврон, кетар даврон,
Ўзингдан ўзга йўқ армон.
Ўзингдан ўзгаси ёлғон,
Қора қумғон, қора қумғон.

Куним сенсиз ўтар, аммо,
Қўлим кўкка етар, аммо,
Қора қумғон, чойингдан бер,
Қора қумғон, қора қумғон. . .

ЭРШИ

Ййловларин булмаса ҳам поёни,
Қор чуққига қуй ҳайдаган уғлони,
Булутларга тегиб турган қояни
Қозиқ қилиб, от бойлаган уғлони,
Улуғ тоғдай улуғ юртсан Марҳамат,
Муқаддассан, қутлуг юртсан, Марҳамат...

Хоразмшоҳ бош эгса ҳам Чингизга,
Мадад бўлган ҳолдан тойган қирғизга.
Ҳоқон ҳийла қилганда ҳам жанг қилган,
Қўрғонлари айланса ҳам денгизга,
Сув босса ҳам ёв босмаган қалъамсан,
Кийик утлаб юрган мовий даламсан...

Қадим Довон мамлакати аталган,
Темур бобом нигоҳлари қадалган,
Тўрт ёнидан тўрт минг олам айланган,
Айвонидан Қутайбалар ҳайдалган,
Бир улкасан, ҳур улка, бир сўз бўлган...
Қизлари ҳам қилич билан дўст бўлган...

Бир юракдан бир юракка кетган йул,
Карвон кезиб етмаган йул, етган йул,

* Э р ш и — Мингтепа ва Марҳаматнинг қадимий номи.

Ота қасри вафо қилмай, қон йиглаб,
Бобир мирзо Уш пиримга утган йўл,
Оқ отлигни оққа элтган сўқмоқсан,
Кўк отлигни кўкка элтган сўқмоқсан...

Утов тикса қуббасида муз бўлган,
Чодирида чақмоқлардан из бўлган,
Минг йигитга сардор бўлган генерал
Қурбонжон додҳоси сулув қиз бўлган,
Номардлардан юзин бурган элатсан,
Дор остида кулиб турган элатсан.

Сабр айлаб сарғайган эҳ сарсон эл,
Олтин бешик ортмоғлаган, ҳорган эл,
Қон бўлганда Дукчи эшон ортидан,
Тўп оғзига таёқ тутиб борган эл,
Подшо билан кураш тушган полвонсан,
Ярим умри жанг, ярим умри армонсан...

Мен қўйнингдан чиққан битта тўрғайман,
Тўрғай бўлиб, тепангда чарх ургайман,
Қайда юрсам сендан кўзим узмайман,
Минг тепангга юзим босиб йиғлайман,
Улуғтоғдай улуғ юртсан Марҳамат,
Муқаддассан, қутлуғ юртсан, Марҳамат!

ВАТАНИМ

Мен дунёни нима қилдим,
Ўзинг ёруғ жаҳоним,
Ўзим ҳоқон,
Ўзим султон,
Сен тахти Сулаймоним,
Ёлғизим,
Яғонам дейми,
Топинган кошонам дейми,
Ўзинг менинг улуғлардан
Улуғимсан, Ватаним...

Шодон куним гул отган сен,
Чечак отган изимга,
Нолон куним юпатган сен,
Юзинг босиб юзимга,
Синглим дейми,
Онам дейми,
Ҳамдарду ҳамхонам дейми,
Офтобдан ҳам ўзинг меҳри
Илиғимсан, Ватаним.

Сен Машрабсан,
Халқда тумор,
Балхда дорга осялган,
Навоййсан, шоҳ ёнида
Фақирни дуо қилган,

Яссавийсан, меники деб
Кўринган даъво қилган,
Минг бир ёғи очилмаган
Қўриғимсан, Ватаним.

Сен Хўжандсан,
Чингизларга
Дарбозасин очмаган,
Темур Малик орқасидан
Сирдарёга сакраган,
Муқаннасан қорачиғи
Оловларга сачраган,
Широқларни кўрган чўпон
Чўлиғимсан, Ватаним.

Ким Қашқарни қилди макон,
Ким Энасой томонда,
Жалолиддин — Қурдистонда,
Бобуринг — Ҳиндистонда,
Бу қандай юз қоралиғ деб,
Ётарлар зимистонда,
Тарқаб кетган тўқсон олти
Уруғимсан, Ватаним...

Ўғлим, десанг осмонларга
Ғирот бўлиб учгайман,
Чамбил юртда Алпомишга
Навкар бўлиб тушгайман,
Падаркушдан пана қилиб
Улуғбегинг қучгайман,
Ғичир-ғичир тишимдаги
Сўлиғимсан, Ватаним...

Ўтган кунинг — ўтган кундир,
Ўз бошингга етган кун,
Қодирийни берган замин,

Қодирийни сотган кун,
Қулин боғлаб,
Дилин доғлаб,
Етаклашиб кетган кун,
Воҳ болам! — деб айтолмаган
Қудуғимсан, Ватаним.

Енида қон йиғлаган бир
Шоирингга қараб қуй,
Гар Қуқонга йўлинг тушса,
Детдомларни сўраб қуй.
Ҳеч бўлмаса Усмон хокин
Келтирмоққа яраб қуй,
Олисларда қуриб қолган
Қудуғимсан, Ватаним...

Сен — шоҳлари осмонларга
Тегиб турган чинорим,
Ота десам
Ўғлим деб,
Бош эгиб турган чинорим,
Қўйнимдаги ифтихорим,
Бўйнимдаги туморим,
Ўзинг менинг улуғлардан
Улуғимсан, Ватаним!

ҚИРУВЧИ САМОЛЁТЛАР

Ариқда бӯтана сув,
Бўйида қўйлар ўтлар.
Кўкдаги калхатлар у —
Қирувчи самолётлар.

Олмалар тўкилар дув,
Олмалар — ҳиссиётлар.
Бетуйғу ниятлар у —
Қирувчи самолётлар.

Босма, бу майса — кулгу.
Майсалар — қувноқ ўтлар.
Кўзёшу, кулфатлар у —
Қирувчи самолётлар...

Сарғайган расми қўлда,
Бир момо углин ёдлар.
Янги қорахатлар у —
Қирувчи самолётлар.

Отангдан мерос шу уй,
Онангдан қолган тандир.
Кутмоқда сендан нажот,
Муҳаммад Юсуф, гапир!..

Олимларга не бўлган,
Битмоқда энди сабр.
Физика сен топдингми,
Сен топдингми, Ал-Жабр?..

Кўкларга қарайман жим.
Бағрим индамай додлар.
Қирувчи самолётлар,
Қирувчи самолётлар...

* * *

Одамга кўп нарса керакмас:
излагани
Излаб топгани.
Бошланиши учун бўлса бас
 битта —
 дўсти
 битта
душмани...

Кўп нарса керакмас одамга:
Сўқмоқ бўлса қадам ташласа.
Онаси соғ бўлса оламда
Қанча керак — шунча яшаса...

Инсонга кўп нарса керакмас:
Жимлик —
тингач қалдироқ саси.
Туманнинг бир мовий парчаси.
Бир — ҳаёт
Бир —
 ўлим шарпаси.

Шарқираган тонгги газета —
Инсоният ҳолидан хабар.
Ва бор-йўғи бир планета:
Замин!
Етар шу бўлса агар.

Ва — бир йўлак юлдузлараро
Узра елдек учмоқ орзуси.
Бу, умуман, озгина,
 зеро,
Бу, умуман,
 майда гап ўзи.

Бу на унвон.

Бу на обрўмас.

Инсонга кўп нарса керакмас.

Ўз уйида кимдир кутса,

бас.

Роберт Рождественский.

* * *

Муҳаббатдан бошланар бари...

Дерлар:

Аввал

сўз

бўлмиш пайдо.

Мен қайтариб айтаман аммо:

Муҳаббатдан бошланар бари!

Муҳаббатдан бошланар бари:

тонг ёриши,

меҳнат хохиши,

гул ёқиши,

гўдак боқиши —

муҳаббатдан бошланар бари.

Муҳаббатдан бошланар бари,

Муҳаббатдан!

Ҳатто нафрат ҳам,

Бир умрлик, мен сизга айтсам,

Севгининг синглиси туғишган.

Муҳаббатдан бошланар бари:

Орзу, кўрқув,

Шароб пороху,

Фожеа,

гам

фидоликлари —

Муҳаббатдан бошланар бари.

**«Яша», дейди баҳор гуллари
пичирлаб ва сен уйғонасан,**

Тикланасан.

Ва бошланасан,

Муҳаббатдан

бошланар бари!

ОСМОННИНГ ОХИРИ

Мансура

Осмоннинг охири қаерда, дедим бир донишга. У миқ этмади.

Менга жуда ёқди бу жавоб.

Осмоннинг охири йўқ, ахир!

Ирмоқнинг охири дарё. Дарёнинг охири денгиз.

Осмоннинг эса охири йўқ.

Йўл четида юмалаб ётган тошни тепдим. Тошдан садо чиқмади.

Худого солдим, дегани бу.

Олма шохига осилиб деворга чиқдим. Тукилган мева қумурсқаларга эрмак бўлди. Тукилган девор тупроғи эса гуноҳимга гуноҳ бўлиб қўшилди.

Тунда пахсакаш чол тушимга кирди. Менинг ширин уйқум бузилди.

Худди эски девор бузилгандай...

Уйқунинг охири ўлим. Улимнинг охири эса йўқ.

Бўлса ҳам ҳеч ким унга етган эмас.

Ахир, ўлим бу ҳамма нарсанинг охири-да.

Одамнинг умри гоҳо ерда ётган қоғозча ҳам эмас.

Эрталаб ишга кетаётиб кўрган қоғозингни кечда қайтишда ҳам кўришинг мумкин. Эрталаб кўрган одамни эса ҳамиша кечқурун кўравермайсан.

Чумоли чумолини ўлигини ташийди.

Бия қулунидан кўз узмай ўтлайди.

Оқибат фақат одамларда етишмайди.

Ер одамни боқади. Кийинтиради. Одам эса бир кун уни саҳрога айлантиради.

Сув одамнинг мардикори: ҳосил беради, тегирмон юргизади.

Одам уни уйламайди.

Дунёдаги ҳамма нарса одамга яқинлашиши билан узлигини йўқотади.

Одам одамга яқинлашганида ҳам топганидан йўқотгани кўпроқдир...

Офтоб қаерга ботади, дейман бобомга. Осмоннинг охирига, дейди у. Офтоб осмоннинг охирига бориб ботмайди, балки йиғлайди.

Дунёдаги барча йулларнинг охири йиғи. Дунёнинг охири — қиёмат ҳам йиғи.

Одам йиғи нималигини англаб етгунича яқинлари оламдан ўтган бўлади.

Зухро Тоҳирни севди. Тоҳирни сандиққа солиб дарёга отишди. Севгининг охири-Тоҳирнинг сандиғи бўлди.

Осмоннинг охири орзунинг охиридай олис...

* * *

Кўрпангга қараб оёқ узат, дедим ўзимга ўзим бир кун.

Кейин ўйланиб қолдим. Ким айтган экан бу гапни биринчи марта.

Эҳтимол, Одам Ато Момо Ҳавога айтгандир. Йўқ, бу яқин кишилар бир-бирига айтадиган гап эмас. Бу гап кўрпаси бир одамларнинг гапи эмас. Бинобарин, Одам Ато билан Момо Ҳавода кўрпа нима қилсин?.. Ибтидоий одамлар тери ёпиниб ётишган.

Қулларнинг кўрпаси тупроқ бўлган.

Феодаллар кўрпа талашишмаган.

Демак, бу ҳам капитализм иллоти!

Чақалоқ учун ҳамма нарсанинг боши — охири Она кўкраги.

Офтобни чақалоққа ўхшатиш мумкин бўлса, унинг боши осмоннинг кўксиди. Хуш, осмоннинг боши кимнинг кўксиди?..

Тоғларнинг боши Ернинг кўксиди. Ернинг боши-чи?.. Билмайман. Билмаганимдан хижолат ҳам эмасман. Бу ёруғ дунё аслида «билмайман» деган сўздан иборат. Мен қачон туғилганимни айтиб беришган. Мен қачон юришни ўрганганимни ёлғиз онам билади. Қачон тилим чиққанини ҳам.

Мен биринчи шеъримни қачон ёзганимни ўзим билмайман.

Хуш, қани ким айтади, охиригисини қачон ёзаман?.. Билиб туриб бировга озор беришдан ёмоғи йўқ. Ўзинг ҳам билмасдан бировга яхшилик қилишдан ортнқ яхшилик йўқ.

Шеър ёзиш ҳам ўзинг билмай бировга яхшилик қилишдай гап.

Ҳақиқий шеърят ҳамиша оёқ остида. Мисралар қулунлар каби тупроққа ағанаб ётишибди. Тур тойчоқ чопамиз, десанг бас.

Биз ҳар замон бир оёқ остига боқиб шеър топамиз. Кейин унинг чангини қоқамиз ва қанча кўп қоқсак — шунча кўп шеър йўқотамиз...

Барча буюк зотларнинг буюклиги ҳам хокисорлигидир!

Эҳтимол, осмоннинг охири ҳам Қодирий қабрининг пойидадир.

* * *

Мен ҳозир Ерни ушлаб тўхтатаман. Нега тинмай айланаверади у.

Наҳот зерикмаган бўлса?

Ернинг охири қайда? Тасаввурни-чи?..

Аниқ рақамларни жиним суймайди. Учбурчаклар-
тасаввур қафасларидир. Хаёл сўқмоғи қисқа
зотларнинг умри ҳам қисқадир.

Менинг кимлигимни
билмайди ҳечким.
Мен бир ғалатиман.
Мен — алоҳида.
Кийикнинг қонини
келади ичгим,
Чаёни чайнагим,
келар гоҳида...

Машаққатнинг охири роҳат. Роҳатнинг охири яна
машаққат.

Куннинг охири тун. Туннинг эса охири йўқ. Бир оғиз
совуқ сўз билан дилинг яна зимистон.

Лоақал, бир кунгина кечгача бахтли бўлиб юрган
одамни топиб беринг менга!

Сиз минг машаққат билан чиққан чўққида капа-
лак ҳам бор.

Қумурсқа ҳам яшайди. Сизнинг бу ютуғингиз улар
учун оддий бир турмуш ташвиши. Улар кунда —
шунда.

Мен ҳидлаб туймаган бедани бия қарсиллатиб
чайнайди.

Ялпизни сув оқизиб кетади. Мен кўзимга суртган
сувда қурбақа чўмилади.

Момақалдироқ дунёни бошига кўтариб ҳайқиради.

Юлдузлар қўрқиб қочиб қолишади. Булутлар йиғ-
лашга тушади. Ер юзида қўзиқоринлар тугилади.

Ҳар қандай ҳайқириқ сўнггида нимадир дунёга
келади.

Нимадир дунёдан кетади.

Кулиб гул очилади — йиғлаб шабнам тукилади.

Дарё тошади — тоғ нурайди.

Келин хўрсилади — янга эрмак қилади...

Осмоннинг эса охири йўқ. Осмоннинг охирини кўриш учун кўзни юмиш керак. Осмоннинг охири — кўнгилда. Йўқ. Осмоннинг охири — осмоннинг бошида!

Ҳеч кимга озори тегмай, ўзича гилдираб кетаётган бир ғариб чумолини босиб олдим. Унинг чинқириги оламини бузди. Мен дарров атрофга қарардим. Ҳайрият, ҳеч ким эшитмади...

Уша чумоли бугун инига қайтиб бормади. Мен эса оқшом телевизордан оқибат ҳақида шеър ўқийман, кимнингдир, эҳтимол, менга ҳаваси ҳам келади. Кўрсатув муаллифи эса илтимосини унутмаганим учун ташаккур айтади.

Мен ҳам албатта унга ҳалиги чумоли ҳақида лом демайман...

Бировга ҳавас қилган кимсани ёқтирмайман. Унинг шунчалик яхши инсонлигини қаёқдан биларкин, деб ўйлайман. Ахир одам ўзини ўзи кимлигини ҳам билмай ўтиб кетади-ку.

Менинг туғишган опам етти боласи билан ёлғиз қолди. Мен унга ёмон бир қўшнисичалик ёрдам беролмадим. У бўлса менга ҳавас қилади. Онда-сонда бир йўқлаб борсам ўтказгани жой тополмайди. Болалари ҳам атрофимда парвона. Улар барча қўшиқларимни билишади. Ўзимни-чи?..

Осмоннинг охири қаерда, дейман опажонимга. У бўлса мени чарчаган, деб ўйлайди. Менинг шонириним чарчаган, деб ўйлайди.

Унинг оч-наҳор болалари ҳузурда уялмай ухлаб ҳам оламан.

Осмоннинг охири — бошинг ёстиққа етган жойда!

МУНОЖОТ

Шерали огага

Умр нима. Умр аслида бир юмалоқ тугмача йўл.
Тугмадан сал каттароқ ё яна бир нимача йўл,
Бешигимнинг олдидан қабримни олдигача йўл
Мен кетарман бир куни наволарим, зорим қолур...

Бу узун ҳижрон йўлидир, бу узун азоб йўли,
Ҳар саҳар кулиб чиқиб, йиғлаб ботар офтоб йўли.
Ким учун гуноҳ йўлидир, ким учун савоб йўли,
Ҳарнадир ҳар бирига ортимда иқрорим қолур...

Яхшилик муроиди бор ҳар дилга мен жоним берай,
Яхшиларга қўлда бору йўғи имконим берай,
Кўнгли пок шогирдима булбул бу забоним берай,
Мен кетарман бир куни зор йиғлабон торим қолур...

Мен кетарман қолмагай тилла тахту кўшқларим.
Менга бу дунёда чин келтирди бахт қўшиқларим,
Ўзбегим уйида янграр ҳаммавақт қўшиқларим,
Ёд бўлиб айтганларим, элимда алёрим қолур..

Ол, дея бир кун эгам, осмонга учса руҳларим,
Бир ажиб мовий диёр бўйинини қучса руҳларим,
Кўк менинг кўксим бўлур, юлдузлари андуҳларим,
Гул ўпиб, гул ёпиниб ҳар дилда мазорим қолур...

Мен кетарман бир куни наволарим зорим қолур.

ОҒИБАТ

Меҳр юракларда қотса ичкиб,
Оғибат ҳам бўлгай анқо уруғи.
Элнинг кичигини ғажир кичиги,
Улуғини эса улуғи...

Полвони полвонин чалмоққа маҳтал,
Дорбози дорбозин кўролмай яшар.
Ҳофизлари қушиқ айтишдан аввал,
Бир-бирларин қарғаб овоз созлашар.

Зиёлиларига керакмас майдон,
Тинчитар бир-бирин сал ғайибона.
Олими олимин олимлик билан,
Шоири шоирин ҳам шоирона!..

Меҳр юракларда қотса ичкиб,
Оғибат ҳам бўлгай анқо уруғи.
Элнинг кичигини ғажир кичиги,
Улуғини эса чайнар улуғи.

Андиша деган бир боғ булар вайрон,
Ғўё бу чамандан ялмоғиз ўтган.
Оналар қизларин танитай ҳайрон,
Қизлар оналарин исмин унутган.

Бир умр елкада кўтариб ўзи,
Ўзи боласининг раҳмига муштоқ,
Ўғиллар муштидан кукариб юзи,
Оталар йиғлагай сочлари оппоқ..

Бўлди. Шеърим тамом. Ахир сиз чидаб
Юрибсиз-ку нима қипти мен юрсам.
Томоғимда жоним турибди йиғлаб,
Жондан айриламан энди гапирсам!

БРИГАДИР

Ленин орденли бригадир А. Аҳмедов ҳаётидан лавҳа

Уни танишади қишлоқда,
Ҳатто тилга олмай туриб отини.
Лундагина қилиб айтсам агар мен:
Кунда кир ювади хотини. . .

Кўхликкина хотини,
Шурликкина хотини.
Кунда кир ювар-да, тушунолмас
Эри бригадирми,
тракторчими? . .

Лекин гап бундамас.
Гап шундаки,
Кимки астойдил
Ерга меҳр қўйса
Қайтади бир кун.
Қора терни сидириб туриб,
Чўлпиллатиб ўпиб пешонасидан,
Эли унга раҳмат айтади бир куни.

Мана қуллуқ қилар
Бу кун эл,
Марҳаматдан тортиб Асака.
Оёққа қалқийди катта-ю кичик,
Уни кўриб: — Бригадир ака! . .
Эҳе, бу кунларга еткунча

Озмунча машаққат чекмади.
Юрагини анов инжиқ ерларга,
Тилагини анов инжиқ ерларга,
Неча қайта эхмади.
Гап бунда эмас.
Гап шундаки,
Кимки астойдил
Ерга меҳр қўйса
Қайтади бир кун.
Қора терни сидириб туриб,
Чўлпиллатиб ўлиб пешонасидан,
Эли унга раҳмат айтади бир кун.

Аmmo,
Қаердасиз, ўртоқ мухбирлар,
Нималарни кўзлаб юрибсиз?
Яна қаерларда,
Яна қайси бир
Пуфак қаҳрамонни
Излаб юрибсиз?! .
Истардимки, бу кун
Бор ишни ташлаб
Бир кишини йўқлаб келсаларингиз.
Десаларингиз:
Абдиқошим Аҳмедов,
Мунча озғинсиз.
Мунча бўлиқ ғузаларингиз. . .

ИҶҚЛОВ

Юртим, кўнглингдек кенг осмонларинг бор
Айтсам адо бўлмас армонларинг бор.
Утмишингни ўйлаб оғрийди жоним,
Кўксинг тула шаҳид ўғлонларинг бор.

Бағримни ўрта бу танбур навоси,
Шуми шоирингга элнинг вафоси?..
Тошларнинг остидан келиб садоси,
Ҳамзанг ётган Шоҳимардонларинг бор...

Юртим, кўнглингдек кенг осмонларинг бор,
Юлдузни йиғлатган дostonларинг бор,
Осмонларингдан ҳам дийдорингга зор
Жайрондек термулган Чўлпонларинг бор.

Қўлинг қадоғига босай юзимни,
Онамсан-ку, оғир олма сўзимни,
Қайинларга айтиб «Қароқўзим»ни
Сибирларда қолган Усмонларинг бор.

Алҳазар, алҳазар, минг бор алҳазар,
Ана, юришибди кийганлари зар,
Қодирийни сотиб шоир бўлганлар —
Меҳробингдан чиққан чаёнларинг бор...

Қурбонинг бўлайин, эй онажоним,
Сенинг фарёдларинг — менинг фиғоним,
Утмишингни ўйлаб оғрийди жоним,
Тошларни йиғлатган дostonларинг бор.

САВОЛ

Ҳамма гапинг тўғри, афлотун.
Ерни чопиш керак, бўяш керак ромни.
Токни кумиш керак кечикмай, лекин
Нима қилсак экан атомни?..

Китоб ёзиш керак. Тўй қилиш керак.
Суваш керак келин тушадиган томни.
Муолажа истаб санчиб қўяр юрак,
Нима қилсак экан атомни.

Деҳқон болалари ўйнар хирмонда,
Симга боғлаб олиб бир тешик жомни.
Учувчи кулади кўриб осмонда.
Нима қилсак экан атомни.

Кулол минг асрлик гумбазни тиклар,
Жарроҳ тирилтирар улган одамни.
Ўртоқ математиклар,
Ўртоқ физиклар,
Нима қилсак экан атомни?

Ҳатто энг севимли аёл қучоғида,
Унутолмайман мен гуноҳ-хатомни.
Бир савол — хол бўлиб ёнар унинг дудоғида:
Нима қилсак экан атомни?..

Бешикларни қучиб айланади Ер,
Оқар юзларидан маржон-маржон тер.
Нима қилсак экан атомни,
Нима қилсак экан атомни?..

• • •

«Оламда нима гап» бўляпти.
Хира ёгду сочар телевизор.
Айвонда шолчада бир бола
Ултирар чўнқайиб... кўйлаклари кир.

Ҳовлида ҳар кунги юмушлар.
Ҳовлида ёмғир ер муштлар.
Момоси даргазаб, бепарқон
Бузоқчани тутолмай бу он.

Бузоқни қарғайди ҳарсиллаб,
Қозиқни ўқталар: «Бўйнинг узилгур!».
Айвончада эса бир бола
Ултирар чўнқайиб, иштони ҳам кир.

Оламда нима гап бўляпти?.

МУТТАҲАМ

Ажойиб ёз кунларининг бирида,
Бир увишди, бир увишди юрагим.
Қарасам бир таниқли муттаҳамнинг,
Курагига тегиб турар курагим.

Вой курагим, деҳқон отамдан мерос,
Вой курагим, тилсизгина қақшайди.
Сенга тегингандан кўра бу махлуқ,
Бирор дайди ўқ теккани яхшийди. . .

Шаҳар байрам қилар эди ўша кун,
Лунжи шишиб карнай-сурнайин чалиб.
Курагимни деворларга ишқасам,
Ғиштлар кўчиб тушди уялиб.

Ёруғ дунё, авра-астаринг ағдар;
Менинг битта душманам топсанг агар,
У шу — хунук кулаётган муттаҳам,
Кўзлари кўксимга ботган муттаҳам,
Қодирийни қон қақшатган муттаҳам,
Усмон Носирни йиғлатган муттаҳам,
Чулпондек зотларни сотган муттаҳам,
Бобур қабрига тош отган муттаҳам! . .

Дўстлар, менга темир супурги беринг,
Фаррош бўлиб супуриб чиқай изин,
Эй-й, яшасин мамлакатда битта ҳам
Муттаҳам қолмаган кун — Коммунизм!

* * *

Бу бешафқат,
Бу беозор дунёда,
Бу шундай кенг,
Бу шундай тор дунёда,
Кимлар келиб,
Кимлар кетар дунёда,
Қунғизнинг ҳам Ватани бор дунёда,
Нега йиғлар қримтатар дунёда?..

Ҳар йил баҳор уч кун яшар бойчечак,
Ариқларнинг бўйидаги мойчечак,
Ялпизнинг ҳам Ватани бор дунёда.
Нега йиғлар қримтатар дунёда?..

Толкосадай макони бор айронни,
Янтоқ асрар сайёдлардан жайронни.
Қамишзорда яйраб юрган қобонни —
Тунғизни ҳам Ватани бор дунёда,
Нега йиғлар қримтатар дунёда?..

Тулкидайин тутқич бермас туллакни,
Тулки қувиб тутолмаган ўрдакни,
Ўрдак қунган саҳродаги кўлмакни —
Ҳовузни ҳам Ватани бор дунёда,
Нега йиғлар қримтатар дунёда?..

Ким ёлғиздир?

Маскани йўқ эл ёлғиз.

Узга юрда ўсгани йўқ эл ёлғиз.

Эртакдаги ўттиз бошли Ялмоғиз

Ўвузни ҳам Ватани бор дунёда,

Нега йиғлар қримтатар дунёда?..

Бу шундай кенг,

Бу шундай тор дунёда,

Бу бешафқат,

Бу беозор дунёда,

Дарвозаси йўқ бир бозор дунёда,

Кимлар келиб, кимлар кетар дунёда,

Нега йиғлар қримтатар дунёда?!

ХИНДУ ҚЎШИҒИ

Чўчқа босиб кетди менинг боғимни,
Бири-биридан оқ, семиз чўчқалар.
Нон сўраб ялайди ҳаммаёғимни,
Ҳеч тўйдим демайди, бу гўрсўхталар.

Ерларга юмалаб чинқирар хуррам,
Пайҳон қилиб чаман гулзорларимни.
Бузади, тер тўкиб мен неки қурсам,
Кезади муқаддас мозорларимни.

Қандай олишайин чўчқалар билан?
Уларнинг аждарлар билан эти бир.
Уларнинг туси бир бочкалар билан,
Уларнинг калласи билан кети бир!..

Чўчқа босиб кетди менинг боғимни,
Бири-биридан оқ, семиз чўчқалар.
Кўппаклардай талаб ҳаммаёғимни,
Ҳеч тўйдим демайди бу гўрсўхталар.

Бечора махлуқ деб раҳмим келганди,
Ёмонлик йўқ эди асло дилимда.
Боғимни-ку вайрон қилганди. Энди
Хўриллаб гапир дер: менинг тилимда!..

Э воҳ, чўчқалардан безорман бу кун,
Алам гулханида ёнмоқда ичим.
Оллоҳ, оллоҳ ўзинг бир чора қилгин,
Мени тўнғизларга етмайди кучим.

МАРҒИЛОН

Марғилонда нима ғавғо, Марғилонда,
Қон изига кўзим тушди дастурхонда,
Нима айб бешикдаги гудак жонда?..
Ўзбек билан туркни кимлар уриштирди.

Эй, қоракўз оғажоним, отма мени,
Отиб қўйиб гуноҳларга ботма мени,
Ёв туқиган ёлғон гапга сотма мени,
Ўзбек билан туркни кимлар уриштирди.

Ким қайғурсин оғаси бир, иниси бир,
Эл қийраса элати бир, улуси бир,
Оғир кунда азаси бир, йиғиси бир,
Ўзбек билан туркни кимлар уриштирди.

Қондош эдинг, ноланг менинг нолам бўлди,
Онам менинг онам, боланг болам бўлди,
Қирқ йилдан сўнг қара, қизиқ олам бўлди,
Ўзбек билан туркни кимлар уриштирди.

Дунё ўйинларин ўйлаб ўйим ёнди,
Сенинг ўйинг эмас — менинг ўйим ёнди,
Минг йиллик бўз қўйлагим, бўз тўним ёнди,
Ўзбек билан туркни кимлар уриштирди...

Марғилонда нима ғавго, Марғилонда,
Кўзим тушди қон изига, дастурхонда,
Нима айб бешикдаги мурғак жонда?
Ўзбек билан туркни кимлар уриштирди.

Иккови ҳам бирдай мўмин, бир беозор,
Иккови ҳам қўли қадоқ бир мардикор,
Билсанг битта сен биласан парвардигор,
Ўзбек билан туркни кимлар уриштирди?!..

МАРСИЯ

Фарзанд доғи куйдиради куйган сари,
Дийдалари кўз ўнгидан кетмас нари.
Оназорин тилаб олган болалари,
Афғон қирларида қолган баҳодирлар. . .

Алвон-алвон гуллар ёғар адирларга,
Қўл етмайди сизлар ётган қабрларга,
Олис юртда йўлдош бўлиб Бобурларга,
Афғон қирларида қолган баҳодирлар.

Жалолиддин қони жўшди қонингизда,
Умид қилиб узилмаган жонингиздан
Навоийдек зотлар ётар ёнингизда,
Афғон қирларида қолган баҳодирлар.

Йигит бўлиб яйрабгина юрмай кетган.
Бир қиз кокилларин кўзга сурмай кетган,
Туғилган боласин бўйин кўрмай кетган,
Афғон қирларида қолган баҳодирлар.

Кимга керак бўлди, кимга керак бўлди,
Сиз ўлдингиз кимнинг бўйи терак бўлди,
Бу дунёда ўлим ҳам бир эрмак бўлди,
Афғон қирларида қолган баҳодирлар.

Мен бағримдан шаънингизга шеър тиладим,
Дунё мендан, мен дунёдан ўлкаладим,
Туғишгандан азиз менинг укаларим,
Афгон қирларида қолган баҳодирлар. . .

Фарзанд доғи куйдиради куйган сари,
Дийдалари кўз ўнгидан кетмай нари,
Оназорин тилаб олган болалари.
Афгон қирларида қолган баҳодирлар!

ГДЛЯН

Алпомиш Чамбилда,
Гўруғли гўрда,
Ҳақиқат бешикда ухларди қотиб.
Бир жом олтин сўраб,
Қилич ўйнатиб,
Кириб келди қашшоқ ўзбек ерига —
Тельман Хоренович... Берия...

Уйинг куйди ўзбек,
Шўринг қуриди.
Пойгагинг қуриди,
Туриг қуриди.
Деҳқонинг,
Чупонинг
Пахта чопонинг,
Юртингдаги ҳамма зўринг, қуриди.

Отангни сотишса, изламадинг ҳам,
Болангни отишса, йиғламадинг ҳам,
Йиғласанг ҳам пахта териб йиғладинг,
Қотилга топганинг бериб, йиғладинг...

Элим, деб ким куйса —
Бари қамалди,
Кимки ерин суйса —
Бари қамалди.

Жаллоднинг газнаси тўлгунча зарга,
Сенинг буз кўйлагинг минг бор ямадди.

Эй, сен содда халқим,
Ғамбода халқим,
Сен бир кун тинган кун олам оч қолар.
Сен бир кетмон урган даламда дунё
Юз йил ётиб еса етгай бож қолар.

Сенинг поклигингга шубҳа қилмасман,
Мен сени билмасам гар — ўғилмасман.
Фақат бошинг чиқмас мудом меҳнатдан,
Фақат тилинг қачон чиқар, билмасман! .

Алпомиш эртақда,
Гўрўғли гўрда,
Тумарис бешикда ухларди қотиб,
Бир қоп олтин сўраб қилич ўйнатиб,
Кириб келди мўмин ўзбек ерига —
Тельман Хоренович. . . Берия.

* * *

Еруғ дунёда ким яшайди тўйиб,
Умр ўтиб кетгай киприк қоққунча:
Онанг кўксига бир бошингни қўйиб,
Боланг кўзига бир кулиб боққунча. . .

ҚОРА ҚУЕШ

(Достон)

«Жондан азиз синглим Қумри!»

Мактубингга жавоб ёзаман. Шунинг учун ёзаманки, кечаси соат тўртда эслаб хат ёзганинг учун ёзаман, яна шунинг учунки ёш қалбингни бахтсиз маҳбус учун эзиб ширин уйқунгни бемаъни саргузаштим билан бузганим учун ёзаман. Қунглингни паришон қилиб, уйқусиз тонг оттирганинг учун ёзаман...

Хат ёзмаганимга сабаб умидсизлик эмас, аксинча умидим порлоқ ва юксак. Очигини айтсам аччиқ турмушнинг аламли азобидан куйловчи мактубим садоси билан сен каби меҳрибонларим кунглини йиглатишдан сақланиш мақсадида хат ёзишдан кечдим...

Юракни тош қилиб бўлсада унитишларизни сўрайман. Разил ҳаётга кўникиб қолганимда ширин турмушни эслатмасангиз эди. Мен учун тўққиз кўз ёшларизни эслар эканман, қалбим сиқилади, бахтсизлигим гавдаланиб кўз олдим қоронгулашадида, туғилганимга қасам ичиб, дор-дунёдан кечгим келади...

Қумри, раҳминг келса яна қайта сўрайманки, мени эсдан чиқар, ортиқ мени қийнаб юрагимни эзма...

Эҳтимол тез кунда кўришармиз. 51-йилга ҳам кўп қолмади.

Ўзини менга яқин туткан қариндош ва ёр-дўст-

ларга олдинги хатимда охирги саломимни кўндирган
эдим. Яна қайтаришга ўрин йўқ.

Опангга айткинки мени илтимосимни унутма-
син!

Чор-ночор хайрлашиб қолувчи:

Акмал»

Боенгол. 22-XII-46.

МУАЛЛИФДАН:

Бу хатни мен тасодифан топиб олдим. Шу ҳолида, имлоларини тузатмай, сизга ҳавола этдим.

Эҳтимол, бу мактуб Қумри исмли муштипар аёлга акасидан ёлғиз ёдгордир. Агар шундай бўлса, мен уни эгасига қайтараётганимдан хурсандман...

- Умр нима, эй одам?
- Умр йўлдир бир қуюлоч.
- Армон нима, эй одам?
- Армон ҳам бир эҳтиёж.

- Омад нима, эй одам?
- Айвондаги қалдирғоч.
- Орзу нима, эй одам?
- Бўлди, менинг қорним оч...

- Ёлғон нима, эй одам?
- Ёлғон — ўт ўсмас дала.
- Ҳақ нимадир, эй одам?
- Ҳақиқат — етим бола...

- Севги нима, эй одам?
- Севгига йўқ ҳафсала.
- Бахт нимадир, эй одам?
- Бахт — бир коса атала...
- Толкосада атала.

- Толкоса нима, эй одам?
- Толкоса ҳаёт, жўра.
- Атала нима, эй одам?
- Сталин бобонгдан сўра!..

* * *

Соқовни қамашди,
Соқов «душман»ни,
Сиёсий саводсиз,
Анқов душманни...

Қамашди,
Бир кунда,
Пайсалга солмай.
Айби аниқ эди,
Айби маълум эди,
У дохий отини
Тўғри айтолмай,
Ҳамманинг олдида
«Ишталин» деди!

Соқчига мўлтирар
Соқов,
Қалтирар,
Улдиришар энди,
Уни улдиарар.

Қолди уйи,
Қолди — гурбатхонаси.
Гурбатхонасида —
Қари онаси.
Яна бир зот кетди.
Шундай қилиб —
Соқовнинг бошига
Етди ўз тили...

Урмонда отишди,
Қор эди қалин.
Йиқилди

Ҳайқириб:
Яшаш-шин Ишта-лин!

Соқовни отишди,
Анқовлиғи учун.
Туғрироғи —
Туғма
Соқовлиғи учун.

Қирқ йил бўлди бунга.
Эллик йил бўлди-ёв.
Мана энди,
Соқовнинг онаси —
Ҳақиқий соқов!

Соқов дудуқ эди
Мундай олганда.
Тиллашса бўларди,
Улмай қолганда...

«Сибирдаги саргардонлик йилларим бир ҳамюртим билан учрашиб қолдим. Йиғлаб кўришдик. Ҳол-аҳвол сурашдик. Мен уни ҳам ўзимга ўхшаб беайб бадарға булганлардан бири эканлигини сезиб турсам ҳам сўрадим:

— Сизни нега қамадилар, биродар?

— Сулаймон Азимовнинг «думи» сан, деб!

— Кимнинг-кимнинг?

— Айтдим-ку, Азимовнинг...

Анчадан кейин, бироз ўзимга келиб, секин бориб елкасидан қучдим:

— Уни танийсизми?

— Йўқ, кўрмаганман...

— Унда келинг, танишволайлик, — дедим. — Менман уша сиз айтган одам!..»

*Марказқўмнинг собиқ котиби
Сулаймон Азимов хотирсларидан*

* * *

Уттиз еттинчи йил кашфи сизга мана —
Эркакларга алоҳида қамоқхона,
Аёлларга алоҳида қамоқхона,
Болаларга алоҳида қамоқхона...

Уттиз еттинчи йил кашфи булар бари —
Куринмасу даҳшат солиб шарпалари,
Келса — яқин келмай, кетса — кетмай нари,
Изғиб юрар Лаврентий¹нинг лайчалари.

¹ Лаврентий Берия.

Бу ўлкада энди норғул йигитлар йўқ,
Бойқушлар бор, калхатлар бор — бургутлар йўқ,
Не-не Сулаймонлар, Абдулҳамидлар йўқ,
Қайтармикин? Қайтмоғига умидлар йўқ...

Бедарак йўқолди қанча одам, эсиз,
Сўроқларда ўлди қанча одам, эсиз,
Қийноқларда ўлди қанча одам, эсиз,
Сиртмоқларда қолди қанча одам, эсиз...

Эсиз, айбин билмай ётганларга, эсиз,
Қабри ҳам топилмай ётганларга эсиз.
Уққа учиб, осонгина улиб кетмай,
Урушлардан омон қайтганларга эсиз...

Эй яшасин, бизнинг доно йўлбошчимиз —
Иосиф Виссарионович, қуёшимиз.
У шоҳ эди, паноҳ эди, огоҳ эди,
Тўкилмади бошимиздан... бир сочимиз!

* * *

...Унинг учун қамоқхонада энг тансиқ нарса
қоғоз эди. У ҳамма жойдан фақат қоғоз қидирарди.
Бир дақиқа сайрга олиб чиқишса, деворлар тагида
саргайиб, ғижим бўлиб ётган бир парча қоғоз топиб
олиб, боши осмонда, яна зах хонага қайтарди. Тер-
гов пайти ҳам илинжи шу. Овқат пайти ҳам.

Ана шундай минг машаққатлар билан йиққан
қоғозлари бир куни қулёзмага айланди. Энди уни
нима қилиб бўлса ҳам ташқарига, одамларга етказиш зарур эди. Лекин қандай қилиб?

У турма бошлиғига мурожаат қилди. Мени қабул
қилишингизни сўрайман, деб қайта-қайта сўрайверди.
Ниҳоят бошлиқ зерикди. Қаҳратон қиш кунларнинг
бирида бошлиқ иссиқ печка олдида, оёқларини
чалиштириб ўтириб, унинг арзини тинглади.

— Сиздан ўтиниб сўрайман. Шу қўлёмани одамлар ўқисин. Майли, кейинроқ, оқланиб кетсам ёки...

— Бу ёққа бер, — деди бошлиқ ўрнидан турмай. Соддадил адиб, унга қўлёмани узатди.

Бошлиқ қўлёмани олдию гуриллаб ёниб турган печкани ичига отди...

У яна ўша зах ва қоронғи хонада ўзига келди. «Бу аблаҳнинг олдига мени ким бошлаб борди? Оёқларимми? Мен уларни ҳозироқ кесиб ташлайман. Наҳот шунча хўрликларни куриб ҳам кўзим очилмади! Наҳот, бу бошда зарра ақл бўлмаса, Наҳотки, у мени жаллоддан ёрдам сўраб боришга ундади! Ҳозир... Ҳозир...»

У даст ўрнидан туриб, югуриб бориб, зарб билан бошини деворга урди. Урди ва яна ураверди. Жони чиқиб кетгунча ураверди!..

Ким эди бу адиб? Қодирийми?.. Чўлпонми? Ёки Усмон Носирми?!

* * *

Қисқагина умр кўриб, узоқ яшаб келаётган эстларга қаранг...

Аҳмад Югнакий.

Тушимга киради Қодирий бобом,
Бемадор; бемажол, беҳол, беором,
Эгнига эски бир тўн кийиб олган,
(Шинелдир балки у, кимдандир қолган).

Ўша тўн енгида похол ҳам бордай,
Бобомнинг юзлари оқарган қордай.

Йўқ, юзи сомонга ўхшайди унинг,
Чарақлаб тургувчи кўзи тўла мунг...

Тушимга киради Қодирий бобом:
Тур дейди, мунча кўп ухладинг, болам.

Боқ, бу дам айланиб жўхоризоринг,
Урогин қайрайди онаизоринг.

У уриб бўлгунча ризқу зарингни,
Уйнатиб тур чикиб, укаларингни.

Ва менинг саломим айт, дер, уларга —
Бобосин соғинган мусичаларга...

Тушимга киради Абдулло бобом.
Оҳ олтин бобом-а, воҳ тилло бобом.

Қаро ер қаърида қон йиғлаб қолган
Акмал Икром бобом, Файзулло бобом!

II

Улган ўлди — кетди.
Ҳеч ким қайтмайди.
Нега?
Нима учун?
Бу ҳам муаммо.
Тарих соқов кампир,
Дардин айтмайди,
Айтолмас,
Унутиб ҳам бўлмас аммо.
Мана,
Қодирийни қилишар сўроқ:
«Утган кун» деган шеър сизникими?
— Ҳа.
Аммо у шеър эмас...
— Жим бўлинг, ахир.
Шеърми ё бошқами, автори сиз-да.

Тамом.
Бошқа гапга қолмайди ҳожат.
Терговчи — пайгамбар,
Терговчи — худо.
Темир зотдан келган буйруқ — ижозат,
Ўзбек яна битта ўғлидан жудо.

Айби шуки...

Айби...

Ким билсин буни,
Балки, жуда ноёб истеъдодидир.
Отишдимикин ё осишди уни?
Балки, ҳукм ижрочиси жодидир.

Жоди деганларин билишмас ёшлар,
Билмагани маъқул бундан кейин ҳам.
Жоди орасига тушганда бошлар
Одам...

Кўзимга ёш тўлар, мана шу ерда.
Қўйнимга тош тўлар, мана шу ерда
Кўзимга тор бўлиб қолади олам,
Оҳ, олтин бобом-а, воҳ тилло бобом...
Кўрган кунинг қурсин, Абдулло бобом!

* * *

Уй ёмон.

Уй ёмон қийнар одамни.

Илондек юракни кемирар малъун.

Урушдан чалажон қайтган отамнинг

Қирқ йилки, тилидан тушмас Сталин...

Ота,

Қўйинг, дейман.

Отажон, қўйинг.

Умрингиз ўтмоқда кимга ишониб?

Темир косов билан кўзимни уйинг,
Фақат бир илтимос.
Гапирманг ушани!..
Ер эса айланар,
Юмуши мул Ер.
Оқар юзларидан
Маржон-маржон тер...

Ўйлайман,
Заминда энг бахтиёр зот —
Ёки академик,
Ёки бесавод.

Бири уқиганин таҳлилин сурмас,
Бири уқишга ҳам уриниб кўрмас...
Ўй ёмон. Ўй бу — жар.
Бу жар қоронғу.
«Қайт болам!...»
Отамнинг сўзларимикин?
Бу зулмат қаърида ёнган не ёгду,
Файзулло бсбмнинг кўзларимикин?
Сен нима биласан,
Фарзанди нодон,
Урушда юртингни асраб қолди ким?...
Ишонч қандай унвоң,
Ишонч қандай шон,
Ул бузрукворимга нима ҳам дердим.

Ўлган ўлди — кетди.
Энди қайтмайди.
Нега?
Нима учун?
Бу ҳам бир жумбоқ.
Ота хатосини, ўғил айтмайди,
Айтолмас,
Унутиб ҳам бўлмас бироқ...

Йиллар ҳам кучманчи қалдирғочлардек,
Келар,

Кетаверар,

Миқ этмай, беун.

Дунёда мен ёлғиз сиғинган одам

Фақат — Владимир Ленин.

Ўйлайман.

Уфқлар ортидан бир кун,

У аста буйлару

Кўз тушар кўзга:

Беғуноҳ узлатга кетганлар учун

Ким жазоб беради, уртоқлар, бизга?..

Мен нима дегандим,

Нима дегандим,

Неларни қилгандим у кун васият?

Ўрнатли юртдошлар,

Азиз бошингизга,

Сталин — ўзингиз топган мусибат!..

Ўлган ўлди — кетди.

Ҳеч ким қайтмайди.

Нега,

Нима учун,

Бу энди жумбоқ.

Тарих — соқов кампир,

Дардин айтмайди,

Айтолмас,

Унутиб ҳам бўлмас аммо.

— Отанг қани, болам-ов?

— Отам Сибирга кетган.

- Онанг қани, болам-ов?
 - Онам ҳам бирга кетган...

 - Аканг қани, болам-ов?
 - У дунёда ухлайдир.
 - Уканг қани, болам-ов?
 - Кўкрак сўраб йиғлайдир...

 - Синглинг қани, болам-ов?
 - Синглим ётар чалажон.
 - Уғлим булгин, болам-ов,
 - Нониз борми, онажон?!

 - Укамни не қиламиз?
 - Эчки сутти берамиз.
 - Синглимни не қиламиз?
 - Тутмайиз териб берамиз...

 - Чолингиз қайда, энажон?
 - Чолим Сибирга кетган.
 - Уғлингиз қайда, энажон?
 - Уғлим ҳам бирга кетган.

 - Энажоним, энам-ов,
 - Энди нима қиламиз?
 - Энанг ўлсин болам-ов,
- Бир кунимиз кўрамиз!..

* * *

«Синглим Роҳатхон! Уйғунникига бориб, нарсаларимни ол. Ма дамни Давроннинг уйида пальтом бор. Иброҳим Назирникида этгим ҳам. Шуларни олиб келиб, менга киргизиб юбор.

Кетадиганга ўхшайман...»

Тошкент қамоқхонаси. 1937 йил.

Усмон Носир.

Батан гар дилга жо бўлса,
Не истар у бажо бўлса,
Ким билсин,
Ким билсин агар,
Менинг жоним фидо бўлса,
Тирик юргаймиди ҳозир,
Усмон Носир, Усмон Носир...

Бахил бўйин эгмиш қачон,
Оқилга кун тегмиш қачон.
Ким билсин,
Ким билсин агар.
Ёмонга ҳам жазо бўлса,
Тирик юргаймиди ҳозир,
Усмон Носир, Усмон Носир.

Ғаним ҳар кимда бор, ғаним,
Ғанимда йўқ ғаним маним.
Ким билсин,
Ким билсин агар,
Дўсту ёрда вафо бўлса,
Тирик юргаймиди ҳозир,
Усмон Носир, Усмон Носир...

Жонингдан айланай, юртим,
Шоиринг кўп экан, кўрдим.
Ким билсин,
Ким билсин агар,
Улардан бир садо бўлса,
Тирик юргаймиди ҳозир,
Усмон Носир, Усмон Носир.

ФАЙЗУЛЛА ХУЖАЕВ МАРСИЯСИ

Қадим Бухорога лайлақлар келди,
Узингиз қайдасиз, Файзулло бобо?
Ривоятлар келди, эртақлар келди,
Узингиз қайдасиз, Файзулло бобо?..

**Биз-ку эртакни ҳам сургаймиз кўзга,
Муштоқмиз хабарга, муштоқмиз сузга,
Ҳаммадан ҳам кўпроқ муштоқмиз сизга,
Ўзингиз қайдасиз, Файзулло бобо?**

**Бобоюрт боғлари сиздан хотира,
Чақнар чироқлари сиздан хотира,
Кўзёш булоқлари сиздан хотира,
Ўзингиз қайдасиз, Файзулло бобо?**

**Қўймадик жойига эъзозингизни,
Айтмай кетдингиз-ку дил розингизни,
Тинглаб юрармизу овозингизни,
Ўзингиз қайдасиз, Файзулло бобо?**

**Йиғлар Самарқандга сирдош Бухоро,
Минорада ухлар қуёш Бухоро,
Ибн Синолари талаш Бухоро,
Ўзингиз қайдасиз, Файзулло бобо?**

**Тупроқнинг инсонга тортиқлари кўп,
Тортиғидан жонга оғриқлари кўп,
Гуллаган воҳанинг нотиклари кўп,
Ўзингиз қайдасиз, Файзулло бобо?..**

**Сизни қийнаган ким. Сизни сотган ким.
Сизни отганлар ким — билмайди ҳеч ким,
Сиз кетган томондан келмайди ҳеч ким,
Ўзингиз қайдасиз, Файзулло бобо?**

**Юракка санчилиб ағёр отган ўқ,
Ётарсиз ерга ҳам озорингиз йўқ.
Йўқлаб борай десак мазорингиз йўқ...
Ўзингиз қайдасиз, Файзулло бобо?**

**Қадим Бухорога лайлақлар келди.
Ўзингиз қайдасиз, Файзулло бобо?
Ривоятлар келди, эртақлар келди,
Ўзингиз қайдасиз, Файзулло бобо!**

«Одамлар тақдири оддий тушлик ёки кечки овқат пайтидаёқ ҳал буларди. Суҳбат орасида кимларнингдир номлари тилга олинарди. Бирдан Сталин: «Лаврентий, чора кўр», деб қоларди. Берия эса бошқа хонага ўтиб, қайгадир қўнғироқ қиларди. У номларини айтган одамлар шу кечасиёқ қамоққа тушарди...»

Маршал Жуков хотираларидан.

Эй, ғамдан букчайган уйлари ёғоч,
Ярми қамоқхона,
Ярми яланғоч
Мамлакат, қизларинг яшир олтинсоч —
Лаврентий Павлович сайр қилмоқда!..

Байрамга қўйилган балиқдек тузлаб,
Қотиб тур жойингда, вужудинг музлаб,
Қурбонлар устига қурбонлар излаб,
Лаврентий Павлович сайр қилмоқда.

Бир-бирларин суяб,
Тик туриб ухлаб,
Вагон тўла болаиғ кетмоқда йиғлаб,
Паровозлар қайга элтмоқда йиғлаб?..
Лаврентий Павлович сайр қилмоқда.

Уларни кутади майдон тўла дор,
Бу дорлар остида барча миллат бор,
Жаллод — кўзойнакли илондек маккор,
Лаврентий! Лаврентий сайр қилмоқда.

Кутмоқда ишқорлар қўйилган жомлар,
Бу дўзах жомида ҳар қора шомлар

Эриб кетди не-не Акмал Икромлар...
Лаврентий Павлович сайр қилмоқда.

Юзин бир кўрмоққа тополмай илож,
Ким отага муҳтож,
Ким ёрга муҳтож,
Ким ёлғиз ўғли-ла дийдорга муҳтож,
Лаврентий Павлович сайр қилмоқда...

Эй, гамдан букчайган уйлари ёғоч,
Ярми қамоқхона,
Ярми яланғоч,
Мамлакат, қизларинг яшир олтинсоч —
Лаврентий Павлович сайр қилмоқда.

* * *

«...Қизим Зоряни НКВД ходимлари автомобилда Малая Лубянкага олиб кетган экан. Буни биз кейин билдик. Москванинг бу бурчагида 2 ёшдан 16 ёшгача бўлган болалар қамоқхонаси жойлашганди. Ундаги режим катталарникидан фарқ қилмас, болалар саҳарда уйғотилар, йигирма минутлик сайрдан сўнг эса сўроққа — терговчи ҳузурига олиб кетиларди...
Галина Серебрякова, ёзувчи.
(«Семья» газетаси, 1988 йил март сови).

Қушлар ҳам уйқудан уйғонмай ҳали,
Жовдираб бир сафга тизилар бари,
Мудраб йўлга тушар терговчи сари —
Икки яшар «халқ душманлари...»

Терговчи — юзи қип-қизил бўрсилдоқ,
Унинг чўнтагида минг битта қийноқ.
Бири ўйинқароқ, бирови йиғлоқ —
Икки яшар «халқ душманлари».

Уларнинг гапи йўқ бўрсилдоқларда
Уларнинг хаёли — ўйинчоқларда...
Ўхшайди қоракўл қўзичоқларга —
Икки яшар «халқ душманлари».

Ўлтирар келишгандек боқчасига,
Қулчаларини қўйиб оёқчасига.
Мўлтирар терговчи таёқчасига —
Икки яшар «халқ душманлари».

Терговчи ҳам асли кимгадир ота,
Терговчида жуда тажриба катта.
Йўқ айбига иқрор бўлар, албатта,
Икки яшар «халқ душманлари».

Йўқ айбига иқрор бўлар ҳаммаси,
Элнинг суюк болаларин боласи,
Элнинг буюк болаларин боласи,
Икки яшар «халқ душманлари»...

Қушлар уйқусидан уйғонмай ҳали,
Жовдираб бир сафга тизилар бари,
Мудраб йўлга тушар терговчи сари —
Икки яшар «халқ душманлари».

Саволлар ёғилар.
Саволлар тилсим,
(Пўписа биланми дўқми, ким билсин).
Учга кирадими, йўқми, ким билсин...
Икки яшар «халқ душманлари!»

* * *

«Тухачевскийни Ворошилов ёмон кўрарди. Унга ҳасад қилар эди. Жуда кўп буюк саркардаларнинг ўлимида унинг қули бор...

Бир куни унга қишлоқларимиз гоят ғариб аҳволда энанлигини айтиб, Хрущёвга билдиришни сўраганимда у кўнмади. Айтолмайман, мени Қизил майдонга дафн этишларини истайман, деди.

Маршал Жуков хотираларидан.

Россиянинг ярми хилват утлоқлар,
Майли, бизга бўлсин узлат утлоқлар,
Бизга бўлаверар.
Фақат, ўртоқлар,
Климентни кўминглар Қизил майдонга!..

Кўрган куни озор бўлган Россия,
Ўрмонлари мозор бўлган Россия,
Мозорлардан безор бўлган Россия,
Климентни кўминглар Қизил Майдонга.

Ҳаммамиздан кўпроқ «жанг» қилган ўша,
Душманлар ҳолини танг қилган ўша,
Бундай иззат учун туғилган ўша —
Климентни кўминглар Қизил Майдонга...

Хитойда ўлмаган Блюхер қани,
Қийма-қийма бўлиб чопилди тани.
Фақат удир асраб қолган Москвани —
Климентни кўминглар Қизил Майдонга.

Қайси айби учун отилди Якир,¹
Нонушта устида сотилди Якир,

¹ Я к и р — командарм.

Буни ёлғиз уша билади ахир, —
Климентни куминглар Қизил майдонга....

Климентни куминглар Қизил майдонга,
Тупроқда ўзига қолди жой етмай.
Устига тош қалаб, йиғламай-нетмай,
Климентни куминглар Қизил Майдонга!

37 ЙИЛ ЙИҒИСИ

Олов эди, шўх эди ўғлим,
Шамол эди, ўқ эди ўғлим,
Уйимда нон йўқ эди ўғлим,
Энди менинг ҳолим не кечар?

Маили, изинг қолсайди, ўғлим,
Ўғил-қизинг бўлсайди, ўғлим,
Кўриб кўнглим тўлсайди, ўғлим.
Энди менинг ҳолим не кечар?

Тўлишган ой, тўлган ой, ўғлим.
Кетган еринг қайси жой, ўғлим?
Тилаб олган Турсунбой ўғлим,
Энди менинг ҳолим не кечар?

Ёниб кетсанг майлийди, ўғлим,
Чўкиб кетсанг майлийди, ўғлим,
Айбли бўлсанг қанийди, ўғлим
Энди менинг ҳолим не кечар?..

Деҳқон бўлсанг ўлмасдинг, ўғлим,
Чўпон бўлсанг ўлмасдинг, ўғлим,
Ёмон бўлсанг ўлмасдинг, ўғлим...
Энди менинг ҳолим не кечар?

Уқимай ўл, унмай ўл, ўғлим,
Уқиб олим бўлмай ўл, ўғлим,
Олти тилни билмай, ўл, ўғлим!..
Энди менинг ҳолим не кечар?

V

Менга қадрдондир унинг сиймоси
Тилим тебранмас ҳеч ёмон дейишга.
У шундай буюкки,
Йўқдир қиёси,
Қанча буюк бўлса,
Тубандир шунча...

У — ёруғ дунёда
Тенги йўқ инсон,
Қадрдон бегона.
Ёвуз меҳрибон.
Унинг бир қўли гул юрагигача,
Унинг бир қўли қон билагигача!..

Ким ёлғиз боласин тополмай гурин,
Қонлар йиглаб ўтган бўлса доғида,
Уша муштипардан сўраш лозим бу
Буюк инсон,
Буюк жаллод ҳақида.

Сўранг,
Омоч сурган болакайлардан,
Чиллак оёқларин судрашиб аранг.
Қирқ биринчи йилда,
Милтиқ етишмай,
Асирларга тушган
Аскарлардан сўранг.
Шунда
Аён бўлур унинг сиймоси,

У ярмин қамаган,
Ярмини қирган.
Ярмини қуйгану дорларга осиб,
Қолган ярми билан
Жангларга кирган!..

Унинг бутун умри
Жумбоқдан иборат,
У айни адолат,
У айни ғорат.
У оқил бузғунчи,
У моҳир меъмор —
Инсон суягидан солган иморат..

У халқлар қотили,
Халқлар отаси,
Тилим тебранмайди
Емон дейишга.
У шундай улуғки,
Йўқдир қиёси,
Қанча улуғ бўлса,
Тубандир шунча.

Йўқса айтинг,
Ким у?
Йўқса айтинг ким?
Ярим халқ қарғару
Ярим халқ йиғлар.
Менинг саволимга
Энг туғри жавоб
Бера олгувчининг ҳаммаси ухлар!..

Менга жуда азиз
Унинг сиймоси,
Бир қарасам,
Йўқдек сира қиёси.

У бир бағридаре,
Бир бағритошдир,
У бир қуёш
Аммо —
Қора қуёшдир!

* * *

- Умр нима, эй одам?
- Умр учиб кетган қуш.
- Армон нима, эй одам?
- Армон эсдан чиққан туш...

- Омад нима, эй одам?
- Иккала соғ қўлингдир.
- Орзу нима, эй одам?
- Орзу юрган йўлингдир.

- Ёлғон нима, эй одам?
- Ёлғон узун эртақдир.
- Ҳақ нимадир, эй одам?
- Ҳақиқат қон юракдир.

- Қайғу нима, эй одам?
- Қайғу ҳам ширин армон.
- Бахт нимадир, эй одам?
- Бахт бир бурда қора нон.

- Қора нон нима, эй одам?
- Қора нон — имон, жўра.
- Имон нима, эй одам?
- «Халқ душмани»дан сўра!..

* * *

Тушимга киради Қодирий бобом:
Болам, оқибатинг йўқ экан, болам...

Булса агар менинг гуримни топ дер,
Келиб очик қолган кuzимни ёп, дер.

Ҳаммамизга қабр бир жойдан тегди —
Бари боболаринг ёнимда, дейди.

Етибмиз ер билан бир бўлиб пайҳон,
Бир ёнимда Усмон, бир ёнда Чўлпон.

Кuzимиз нигорон, кўнглимиз вайрон,
Айбимиз не экан — ҳаммамиз ҳайрон...

Тушимга киради Қодирий бобом:
Тур, дейди, мунча кўп ухладинг, болам.

Боқ, бу дам далада қуриб мадори
Сен учун тер тўкар онаизоринг.

У териб булгунча ризқу зарингни,
Уйнатиб тур чиқиб, укаларингни.

Ва менинг саломим айт дер, аларга —
Бобосин согинган мусичаларга...

Тушимга киради Абдулло бобом,
Оҳ, олтин бобом-а, воҳ тилло бобом!

* * *

Рутубатли Сибирь ўрмонларида
Қайинлар қарсиллаб қулар, тонг отар.
Қаранг, Чўлпонингиз сўнгги маконида
Мардикорлар билан қучоқлашиб ётар...

Ўрмонлар чеккаси тикон далалар,
Етибди бир дала қоракўз болалар.

Ётар ҳеч излари топилмаганлар,
Ун гулидан бир гули очилмаганлар...

Қабрлар қабрга бирлашиб кетган,
Қўллар бўйинларга чирмашиб кетган,
Бамисли шоҳдан дув тўкилган бодом
Ётибди бепоён майдон тўла одам...

Рутубатли Шимол ўрмонларида
Қайинлар ҳўнгираб қуёшни уйғотар.
Қаранг, Чўлпонингиз сўнгги маконида
Беҳасам чопонин ёпиниб ётар.

Ётар алпқоматли баҳодирлар қатор,
Акмаллар,
Қодирлар,
Шокирлар ётар,
Ётар Файзуллалар,
Ётар Аҳмадлар,
Худо раҳмат қилгур, худо раҳматлар...

Уларнинг саноғи юлдуздан ҳам кўп,
Юртим, дилбандингдир ҳар гиёҳ, ҳар чўп,
Фидоларинг бўлган фарзандларингдир,
Номдору номсизин хоки пойин ўп!..

1988 йил.

* * *

Маъюс куним кўзим тушса
Куяр осмон, тушунмайсан.
Мени само тушунгайдур,
Сен эй инсон, тушунмайсан.

Куйиб кўксим утар бўлсам,
Оқар бўлсам, кетар бўлсам,
Мени дарё тушунгайдир,
Сен эй уммон, тушунмайсан.

Менинг умрим узун армон,
Ўзим довоң, ўзим нарвон,
Мени саҳро тушунгайдур,
Сен эй сарбон, тушунмайсан.

Мен ҳам шайдо, мен ҳам мафтун,
Мен ҳам ҳеч кими йўқ Мажнун,
Мени Лайло тушунгайдур,
Сен эй жонон, тушунмайсан.

Менинг борим эрур кўнглим,
Менинг ёрим эрур кўнглим,
Маъюс, танҳо тушунгайдур,
Сен эй хандон, тушунмайсан

Кўнглим гул, кўзларим гулдур,
Юзим гул, қўлларим гулдур.
Мени оллоҳ тушунгайдур,
Сен эй султон, тушунмайсан...

Маъюс куним кўзим тушса,
Куяр осмон, тушунмайсан.
Мени дунё тушунгайдур,
Сен эй нодон, тушунмайсан!

ДУСТ ФИҒОНИ

Қани бағрим тўлиб юрган паллаларим,
Мағрур қалбим кўздин ёшим ҳалқоб этди.
Қушдай учди қучоғимдан болаларим,
Уччаласи уч томонга тарқаб кетди.

Бевафо ёр пешонамнинг бўлди шўри,
Рашк азоби ханжар мисол кўксим тилар.
Гулдай икки қизим қани кўзим нури,
Уғлим қайда тентир энди, худо билар...

Кунда ўзим босиб юрган йўлагимни
Йўқлаб борсам йўл ҳам мендан тониб кетди.
Бевафо ёр эрмак қилган юрагимни
Кўлга кўмсам кўл гуриллаб ёниб кетди.

Сув ёнарди сувда болам ёниб шу кун,
Кўзларимга мўлтираб зор нажот сўрди.
Ёсуман ёр кулди кўриб бормаи яқин,
Ёсуман ёр менга шундай азоб берди!..

Қани бағрим тўлиб юрган паллаларим,
О, бўш кўнглим, кўздин ёшим ҳалқоб этди.
Қушдай учди қучоғимдан болаларим.
Уччаласи уч томонга тарқаб кетди.

Неки бўлса бўлди юрак гувоҳ менда,
Яна куймоқ қисмат экан — куйган эдим.
Болам-ёрда, ёрим-ётда, гуноҳ-менда,
Билиб туриб Ёсуманни суйган эдим!..

* * *

Тунда шеър айтишдик капалак билан,
Ялпизни алқадим,
Гулни алқадим.
Енимга судралиб келиб бир илон
Кўзойнак остидан боқди.
Пайқадим.

Қувди ёлғиз ушал ҳамхонамни у.
Қувди париларни қувган каби дев.
Хуркитиб юбориб парвонамни у
Бўйнимга ўралиб олди:
Мени сев!..

Чимзор.
Чимилдиқда совуқ ёр қучдим.
Пустин гилам қилиб меҳробга қоқди.
Кўзимни чирт юмиб,
Кечалари жим
Мен уни ўпганда —
У мени чақди.

Чақди.
Чақаверди захри сўнгулча.
Чақди гоҳ билагим,
Гоҳ юрагимни.
У қанча чақса мен тирилдим шунча,

Шунча эслайвердим какалагимни!..
Утмишни унутдим бир тушда гўё,
Ушал чимзордаги кошонамни ҳам.
Илон маликадан қутулдим,
Аmmo
Энди тополмасман парвонамни ҳам.

* * *

Мендай ғарибни ҳам кўролмаслар бор.
Нураб борарману ўзим шундай ҳам,
Тугаб борарману ўзим шундай ҳам,
Кўксимга тош отмай юролмаслар бор...

Товушим чиқмас бир капалакча ҳам,
Садосиз кузатгим келар дунёни.
Кўтаролмас ҳатто темир токча ҳам
Улар қанотимга ортган риёни.

Дўстлар дегим келар,
Булманг хавотир,
Узоқ яшамайман шундай ҳам ўзим.
Умрим бир боғ кезиб ўтгай наводир,
Сўнар у бир очиб-юмгунча кўзим.

Қўйишмас.

Қўлимдан тортади бири,
Бири оёғимдан,
Бири сочимдан.
Бири қўйним, бири кўнглимга кириб,
Ҳаётдан бездирар ўттиз ёшимда.
Ўтмас пичоқ билан мени сўйишиб,
Томоша айларлар туриб сал нари.
Худонинг қўлидан нон еб тўйишиб,
Шайтоннинг хизматин қилишар бари!..
Мендай ғарибни ҳам кўролмаслар бор.

МЕҲМОН

Сувлар энди тиниқ тортган пайт.
Куз. Одамлар пахта тераяпти.
Ногоҳ хабар тарқалди: диққат,
Марҳаматга меҳмон келяпти!

Келди. Кўрдик. Ана салобат.
(Билишганда «диққат» деганлар.)
Дехқон юртга ёғилди шеър, байт,
Меҳмонимиз шоир эканлар.

Далаларни айландик бир кун,
Бир кун чиқдик от миниб қирга.
Бизлар унинг кўнглин овладик,
У мавзулар излади шеърга.

Кетар чоғда аммо хафадек,
Мени имлаб бармоғи билан.
Шивирлади қулоққа секин:
Марҳаматда ҳайкал йўқ экан!..

Меҳмон кетди, айтолмай қолдим,
Мен бир жавоб тополмай қолдим.
Куз. Одамлар пахта тераяпти,
На уйимга қайтолмай қолдим.

Қайтсам, тилинг йўқми, деб сўрар,
Қайтсам, кўзинг йўқми, деб сўрар.
Айтар сўзинг йўқми, деб сўрар,
Жазирама пахта пайкали..
Марҳаматликларнинг ҳайкали!

КОКИЛИНГ КИМ КЕСДИ, ЁР

Момом ўриб ўтган соч,
Ўсиб товон ўпган соч,
Ўсиб товон ўпганда
Йиғлаб-йиғлаб кетган соч...
Кокилинг ким кесди ёр?

Она урфдан ким тонар,
Бағри-дилим ўртанар.
Тошга айтсам тўлғанар,
Сувга айтсам сув ёнар,
Кокилинг ким кесди ёр?..

Кокилинг узун эди,
Сенга не ҳусн эди.
Турмасмиди солланиб,
Елкангда турнақатор,
Кокилинг ким кесди ёр?..

Сени қандай севардим,
Сени жондай севардим.
Сочингга берган озор
Қўлларингда қасдим бор,
Кокилинг ким кесди ёр?..

Кокилинг ким кесди ёр,
Севгим йўлини тўсди ёр.
Менинг кўнглим чуқтириб,
Кимнинг кўнгли ўсди, ёр...

КУМУШ

Марғилонда Кумушни кўрдим,
Кўзига ёш тўлиб турибди.
Сочларини майдалаб ўриб,
Отабекни кутиб юрибди.

Тонгда туриб қалам қошига
Ўсма қўйган экан қурибди.
Кўздан оққан аччиқ ёшлари
Ўсмасини ювиб турибди...

Мени бир ўй қийнайди ёмон,
Юрак яна уйнади ёмон.
Тошкентга қиз берма Марғилон,
Қодирий йўқ, Зайнаблар омон!

НИЛУФАР

Офтоб уфққа равона бўлган,
Осмон бушаб қолган супадай.
Бир гулни деб зардобга тўлган
Жоним, сени қандай юпатай?

Кулиб турар бу ёруғ дунё,
Икки бети қизил олмадай.
Баланд дорга осилдикми ё,
Жоним, сени қандай юпатай.

Қулим етмас бу гулга маним,
Қулим етмас, нимасин айтай.
Бир гапим бор булбулга маним,
Уни йиғлаб-йиғлаб уйғотай.

Изламасин беҳуда, унинг
Ухшаши йўқ ҳеч бир чаманда.
На тонгда, на тонгдаги шудринг
Ва на Боғи Эрам томонда. . .

Кўнглимни шу жонон гул иси
Келиб турган кўлларга отай.
Улсам мени сувга кўминглар,
Нилуфарнинг пойида ётай!

* *

Муҳаббатнинг меҳри менга бўлди қаҳат,
Маънос дилим армонлари қават-қават.
Изим тўла мен суймаган қизлар бўлди,
Асл ёрни тушларимда кўрдим фақат...

Ўзи йиғлаб, ўзи тўхтаб тўйди юрак,
Бир кўришни орзу қилмай қўйди юрак,
Қадрим бўлак бўлди мудом дардим бўлак,
Асл ёрни тушларимда кўрдим фақат.

Жаннат гулин лабларидан лаззат сўрдим,
Омад гулин юзларида чиммат кўрдим,
Шоир бўлдим шоҳлардан кўп иззат кўрдим!..
Асл ёрни тушларимда кўрдим фақат.

Ялмоғизнинг ёстиғига тегди бошим,
Ёвуз пари ёрингман деб эгди бошим,
Ёт қучоғда увол бўлди йиғит ёшим,
Асл ёрни тушларимда кўрдим фақат.

Излаганим ўша нафис дудоқ бўлди,
Ўша олов, ўша оташ нигоҳ бўлди
Ўнгимда не қилсам бари гуноҳ бўлди,
Асл ёрни тушларимда кўрдим фақат.

Сувдай оқиб ўтар бўлди умр бесабр,
Бу дунёда кўрганларим таъна, жабр,
Қадамни сал илдам бос, деб имлар қабр,
Асл ёрни тушларимда кўрдим фақат...

МАТЕМАТИКА ДАРСИДА

Математика қўйни тўла сир бўлади,
Бирга бирни кўпайтирса — бир бўлади.
Деразадан мўралайди олма шохи,
Уфқда булут — эртага ёмғир бўлади...

Математика, ёмғирларда чопгум келур,
Жумбоғингга мен ҳам жавоб топгум келур.
Деразадан мўралайди бодом шохи,
Боққа чиқиб қўнғизларни ўпгум келур.

Математика, мен ҳам ўйга ботгум келур,
Ўйлаб-ўйлаб... ўзингга тош отгум келур.
Сен самолёт кашф этасан, менинг эса
Ялпиз билан ачомлашиб ётгим келур.

Математика — ой бўлади, йил бўлади,
Танкни танкка кўпайтирса — кул бўлади...
Дунё қачон бўстон бўлар, гул бўлади?
Адабиёт ўйлайвериб сил бўлади!

Математика, — лов-лов ёниб турган чўгсан,
Сендан нима ясашларин билган йўқсан.
Деразадан мўралайди гилос шохи,
У қўндоғинг, ўзинг милтиқ, ўзинг ўқсан..

Математика, қўйнинг тўла сир бўлади,
Бирга бирни кўпайтирса — бир бўлади.
Қовурғамнинг тагида бир қумри йиғлар,
Доскадан мени айирсанг — Шеър бўлади!

МАДҲИЯ

Қадим юртга қайтсин қадим наволарим,
Ўтмишни ёд этай десанг халқ бўл, элим.
Алпомишга алла айтган момоларим
Руҳини шод этай десанг халқ бўл, элим.

Кўзёшларинг айланса ҳам денгизларга,
Қўрғонларинг бермагандинг Чингизларга,
Улуғбек от қўйиб кетган юлдузларга
Юзим босиб ўтай десанг халқ бўл, элим.

Гўрўғлилар қонга ботса Ғиротларда,
Кўр угиллар юртни сотса хилватларда,
Бобурлар беҳабар ётса Ҳиротларда
Бориб мен уйғотай десанг халқ бўл, элим.

Кўйиб кетди китобларинг карвон-карвон,
Синоларинг малҳамига муштоқ-зорман,
Кўксингдаги беш асрлик куйик армон —
Навоийга этай десанг халқ бўл, элим.

Оқ кўнглингда орзуларинг турнақатор,
Остонангда офтоб чиқиб, офтоб ботар,
Отамерос эркинги сенга бир ифтихор —
Кўнларингга қайтай десанг, халқ бўл, элим.

Ҳн беш ўғил бўлмаса ҳам тилимиз бир,
Ҳн беш ўғил бўлди қисмат йўлимиз бир,
Дилимиз пок бўлса — демак дилимиз бир,
Зулмаса қон ютай десанг халқ бўл, элим.

Улуғ сафда мен ҳам улуғ бир ўзбекман,
Ўз уйимда ўзим султон, ўзим бекман.
Мени билмасларни мен ҳам билмасдекман,
Билганга жон тутай десанг, халқ бўл элим!

СУРАТ

Менинг кимлигимни
Билмайди ҳеч ким.
Мен бир ғалатиман,
Мен алоҳида,
кўзимнинг ёшини
келади ичгим,
тилимни чайнагим,
келар гоҳида.

Ой менинг елкамга
ўтириб олган,
Офтоб ғавго сочар
Юрган йўлимга,
Хаёл тушовидан
Чиқолмай қолган
Умримни топшириб
Қўйдим кўнглимга.

Энди тошни тепсам,
Ўпар изимни.
Ерга ағанасам —
Ер ҳам девона.
Бармогин ўпгандим
Суйган қизимни,
Қўли ёниб кетди
Гуриллаб, мана.

Енди,
Енаверди
кокиллари сўнг,
чарсиллаб юраги
Енди беармон.
Ярми ёниб бўлган
Кўйлаги бир энг
Ишқнинг байроғига
Айланди алвон! .

Ва ўпдим байроқни
Мен ўша алвон.
Олов тан,
Олов жон,
Олов ҳис-ҳавас.
Қизил чўғ тўшалган
Чимилдиқ томон
Отдим мен ўзимни
Мисли ўтпараст.

Уйғонсам — кўрпам кул,
Йиғлар севгилим.
Мен сени йиғла деб
Қучган эдимми?
Айиқ босган гулдай
Эзилди кўнглим,
Ёввойи ўрдакка
Бердим севгимни!

Ўрдак учди-кетди,
Мунғайиб қолдим.
Ҳайратим обкетди
Қанотида у.
Ким мени алдаса —
Худога солдим,
Майли, алданмасин,
Ҳаётида у.

Қолдим. Кул кўрпамда.
Тушагим — тупроқ.
Юмалаб ётаман
Илонлар билан.
Уларга ишондим
Бир ёрдан кўпроқ,
Аммо
Илон чақар,
Гапирмас ёлғон! . .

Менинг кимлигимни
Билмайди ҳечким.
Мен бир ғалатиман,
Мен — алоҳида.
Кийиклар қонини
келади ичгим,
Чаёни чайнагим
келар гоҳида.

МУНДАРИЖА

МЕХР ҚОЛУР, МУХАББАТ ҚОЛУР

* Шеърят...	3
«Севги бамисоли лолақизғалдоқ...»	4
* Орзу	5
* «Кетиб қолдим далага...»	6
* «Туя»	7
* «Муҳаббат, сен чиройли...»	8
* Манзара	9
* Бир қиз бор	10
«Елгон ёмон дерлар...»	11
* «Узун кеча ўзингни уйлаб...»	12
«Азизимсан...»	13
* Болакай	14
* Санам	15
* Қиз қарғиши	16
* «Жонимда жон қолмас югуриб-елиб...»	16
* «Мудроқ босган дилим...»	17
* Эртақ	18
* Наврўз	19
* «Баҳор ўтди...»	20
Қизил гул	21
— Тушларимга кир	23
«Қарамайди қайрилиб бир бор...»	24
* Хаёл	25
Мадина	27
* «Гоҳо мен ҳам...»	28
* Илк севги	28

Синглимга мактуб	29
— Онаизор	32
Мехр қолур	33
* Қушиқ	34
* Туркман қиз	35
— Андижон	36
* Ижарада	38
«Отам уғитларин унутмоқдаман...»	39
— Фаргонажон	40
* Элим	41
Бир кун	43
Кинога кирмайман	44
Марух довони	46
Ҳақиқат	49
* Насрулло	51
* Бобур нидоси	52
* Қиёмат	53
— Киноя	54
— *Иброҳим марсияси	55
* Бухоро	56
* Ҳазил	58
* Тилло балиқ	59
— Дарё марсияси	60
* Ният	61

МУХАББАТ БОҒИГА КИРМАДИМ БИР БОР

* Кўнглимдаги ёр	62
* Армон	63
«Бир кун...»	64
— «Севгим менинг...»	66
Бир кеча	67
Мактуб	68
Ширин азобим — севги	70
«Ситамларинг кўндир менга...»	73
Кечикиш	74
* Райҳон	75

*Уруш йилларининг жонон қизлари	77
«Хурсинасан билдирмай...»	78
Нима девдим?	79
*«Тойчоқ бўлиб қолсам эдим...»	81
*«Сулувлардан сулув...»	82
*Бир қиз йиғлар	83
Севги бу...	85
Қалбнинг қизил гулхани сунди	86
«Осмон чукиб қолди...»	87
*Ишқ кемаси	88
*«Улсаму унутсанг...»	89

ЮРАГИМДА ЙУЛБАРС ЙИҒЛАЙДИ

*«Онажон...»	90
*«Гирот минган Гурӯғли...»	92
Турналар	93
Афросиёб	95
«Бир кун ёмон...»	97
*Имзосиз хат	98
*Математика	100
*Қушиққирқарлар	101
*Маъруф Жалил	103
*Янги йил қушиғи	104
*Қариқиз	105
*Қалдирғоч	106
«Куз она туироққа...»	107
Тараққиёт	109
Иқдор	111
*Умид	113
*«Қайлардасан ўзинг...»	114
*Хайвонот боғи	115
— Ўзбек	116
*Қарға	118
«Меҳрим қаттиқ бўлди...»	120
«Бир йил бўлди...»	121
*Уруш бўлмасин	123

Самарқанд	124
*Тургунлик	125
*Лаганбардорлар	125
Қушлар ҳам йиғлар	127
*Илтижо	128
*Назми	129
*Тиллақунғиз	130
Она	131
*Ғурур	133
*«Не қиларди...»	134
*«Юзидан нур ёғиб...»	134
«Мана шу мен...»	135
Соғинч сатрлари	136
*«Чулпон эдинг...»	138
*«Тузалмайди дардим менинг...»	139
*«Манга таниш юзинг...»	140
*Қора қумғон	141
*Эрши	142
Ватаним	144
*Қирувчи самолётлар	147
*«Одамга қуп нарса...» <i>Р. Рождественскийдан</i>	149
*«Муҳаббатдан бошланар бари...» <i>Р. Рождественскийдан</i>	151
*Осмоннинг охири	153
*Муножот	158
*Оқибат	159
Бригадир	161
*Иўқлов	163
Савол	164
«Оламда нима гап...»	165
*Муттаҳам	166
*«Бу бешафқат...»	167
*Ҳинду қушиғи	169
*Марғилон	170
*Марсия	172
*Гдлян	174

*Қора қуёш (достон)	176
*«Маъюс куним кўзим тушса...»	201
*Дўст фиғони	203
*«Тунда шеър...»	204
*«Мендай ғарибни...»	206
Меҳмон	207
•Кокилинг...»	208
Кумуш	209
Нилуфар	210
*«Муҳаббатнинг меҳри менга...»	211
*Математика дарсида	212
*Мадҳия	213
*Сурат	215

Литературно-художественное издание

МУХАММАД ЮСУФ

КОРАБЛЬ ЛЮБВИ

стихи и поэма

Художник *В. Немировский*

Ташкент, издательско-полиграфическое объединение
им. Г. Гуляма

На узбекском языке

Адабий-бадий нашр

МУХАММАД ЮСУФ

ИШҚ КЕМАСИ

Шеърлар ва дoston

Ғафур Ғулом номидаги нашриёт-матбаа бирлашмаси

Муҳаррир *А. Қутбиддинов*

Расмлар муҳаррири *М. Карпузас*

Техн. муҳаррир *Э. Саидов*

Мусаҳҳих *К. Дўстматова*

ИБ № 4553

Босмаҳонага берилди 14.02.91. Босишга руҳсат этилди 20.05.91. Бичими 70×90^{1/2} мм. Босмаҳона қоғози № 2. Мактаб гарнитураси. Юзори Сосма. Шартли босма тобоғи 8,19. Шартли кр. — оттиск 8,48. Нашр тобоғи 6,5. Жами 10000 нусха. 1109 рақамли буюртма. Баҳоси 4 с. 68—90 рақамли шартнома. Ғафур Ғулом номидаги Нашриёт-матбаа бирлашмаси 700129. Тошкент, Навоий кўчаси. 30.

Тошкент, 1-босмаҳона. Сағбон кўчаси, 1 тупик, 2 уй.